

Financieringsmonitor 2017-2

**Onderzoek naar de financiering van het
Nederlandse bedrijfsleven**

Ton Kwaak, Bob Kruithof

Zoetermeer, juni 2018

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, evenals opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.
Ver.:

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Doel van de Financieringsmonitor	9
1.2 De zoektocht van de ondernemer samengevat	9
1.3 Interpretatie van de weergegeven resultaten	11
1.4 Leeswijzer	11
2 Oriëntatie op financiering	15
3 De financieringsaanvraag	21
4 Uitkomst van de financieringsaanvraag	27
5 De toekomst	33
Bijlagen	37
Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	37
Bijlage 2 Kenmerken van de bedrijvenpopulatie	41
Bijlage 3 Vragenlijst	43

Samenvatting

Inleiding

Toegang tot financiering is van groot belang voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven. Echter, terwijl vreemd vermogen van oudsher een belangrijke bron van financiering voor MKB-bedrijven is, neemt het volume van uitstaande leningen van grote banken aan het MKB af. Dit suggereert een verandering in het financieringspatroon van bedrijven. Met de gegevens die deze monitor oplevert, wordt inzicht verkregen in de actuele behoefte van ondernemers aan financiering en in de wijze waarop zij in die behoefte voorzien.

Deze editie van de Financieringsmonitor geeft een overzicht van de toegang tot financiering van bedrijven met tenminste twee werkzame personen in het particulier bedrijfsleven, dat wil zeggen alle bedrijven met uitzondering van de financiële instellingen, de onroerend goed sector en de zorg. Het gaat om het financieringsgedrag in de periode juli -december 2017. Bij die analyse worden drie fasen onderscheiden: de oriëntatie op externe financiering, de aanvraag van externe financiering, en de uitkomst van die aanvraag. Daarnaast is gevraagd naar de vooruitzichten van bedrijven voor 2018. De gegevens van de monitor verschaffen inzicht in de zoektocht van ondernemingen naar financiering en leggen ontwikkelingen hierin bloot.

Oriëntatie op financiering

Van de bedrijven met tenminste 2 werkzame personen heeft 20% zich in de tweede helft van 2017 georiënteerd op het verkrijgen van financiering, dat wil zeggen dat ze de mogelijkheid hebben onderzocht of het verkrijgen van externe financiering de positie van het bedrijf zou kunnen versterken. Op een totale populatie van bijna 329.000 bedrijven met tenminste twee werkzame personen zijn dat bijna 66.000 bedrijven.

Het totale MKB (2-249 werkenden) ligt met 22% net boven het gemiddelde van alle bedrijven. Dat komt vooral doordat het middenbedrijf (50 -249 werkenden) zich sterk op het verkrijgen van financiering georiënteerd heeft; de oriëntatie op financiering in micro (2-9 werkenden) en kleine (10-49 werkenden) bedrijven is gelijk aan het gemiddelde voor alle bedrijven. Oriëntatie op het verkrijgen van financiering komt het minst voor in het grootbedrijf (tenminste 250 werkzame personen).

Bedrijven die in 2016 winstgevend waren hebben zich vaker dan gemiddeld op het verkrijgen van financiering georiënteerd. Aannemelijk is dat financieel goed presterende bedrijven eerder gericht zijn op investeringen en expansie. Verliesgevendende bedrijven oriënteren zich veel minder dan gemiddeld op externe financiering, mogelijk door ontmoedigingseffecten. Het beeld ten aanzien van de solvabiliteit van bedrijven is gemengd. Bedrijven met een hoge of gemiddelde solvabiliteit oriënteren zich het minst op het verkrijgen van financiering, bedrijven met een lage solvabiliteit het meest.

Het kunnen doen van investeringen in huisvesting, bedrijfsmiddelen en overige activa is de meest genoemde reden van bedrijven om zich te oriënteren op financiering.

Bedrijven oriënteren zich vooral op het verkrijgen van leningen; oriëntatie op het verkrijgen van eigen vermogen komt sporadisch voor. Oriëntatie bij leasing en factoring maatschappijen wordt door 23% genoemd. Alternatieve financieringsbronnen (waaronder crowdfunding) wordt door 19% genoemd, wat een stijgende trend aangeeft ten opzichte van 2016. Vooral onder micro- en middenbedrijven is crowdfunding een trend.

In totaal oriënteerde het MKB zich op het verkrijgen van € 10 miljard.

De voornaamste reden die bedrijven noemen om zich niet te oriënteren op het verkrijgen van financiering is dat men geen externe financiering nodig heeft omdat er voldoende eigen middelen beschikbaar zijn of omdat bestaande kredietlijnen voldoende; dit wordt door 81% van de MKB-bedrijven genoemd.

Aanvraag van financiering

Na de oriëntatiefase volgt mogelijk de eigenlijke financieringsaanvraag. Van de bedrijven die zich in de tweede helft van 2017 op externe financiering hebben georiënteerd gaat 84% daadwerkelijk over tot de aanvraag van externe financiering. Dat gebeurt bovengemiddeld vaak in het klein- en grootbedrijf, terwijl microbedrijven uiteindelijk relatief vaak (30%) afzien van het daadwerkelijk aanvragen van externe financiering.

In lijn met de voorafgaande oriëntatie, betreft de aanvraag van financiering vooral een aanvraag van vreemd vermogen. Het vaakst wordt financiering aangevraagd bij een bank. Vaak is dat de huisbank maar het grootbedrijf maakt ook vaak gebruik van een andere bank. Leasing en factoring is ook een belangrijke bron. Familie en vrienden zijn vooral voor microbedrijven van belang. In totaal vraagt het MKB voor een bedrag van € 10 miljard financiering aan, evenveel als het bedrag waarop bedrijven zich aanvankelijk oriënteerden. Omdat er minder bedrijven zijn die daadwerkelijk financiering hebben aangevraagd dan er zich op financiering georiënteerd hebben, betekent dit dat bedrijven die uiteindelijk – na oriëntatie – tot een aanvraag van financiering overgingen, meer middelen hebben aangevraagd dan waarop men zich aanvankelijk op richtte.

Van jaar op jaar bezien vertoont het percentage bedrijven dat financiering aanvraagt (ten opzichte van de totale bedrijvenpopulatie) wel variatie. Er is echter geen duidelijke trend te ontdekken.

Resultaat van de aanvraag

Nadat een bedrijf een financieringsaanvraag heeft gedaan is het aan de potentiële financier om de aanvraag toe te kennen. In de tweede helft van 2017 is 84% van de financieringsaanvragen geheel toegekend, en nog eens 4% gedeeltelijk. In 12% van de gevallen werd de aanvraag afgewezen. Deze percentages zijn sinds de tweede meting van 2015 stabiel, voordien daalde het percentage afwijzingen (over 2013 bedroeg het aantal afwijzingen nog 38%). Vooral financieringsaanvragen met als doel investeringen in huisvesting of bedrijfsmiddelen, of groei en overnames, blijken succesvol. Wel moet worden gewezen op de relatief ongunstige resultaten voor de microbedrijven: nog steeds ziet 25% van de microbedrijven zijn aanvraag afgewezen. Uit eerder onderzoek is overigens gebleken dat de bedrijfsomvang op zich al positief samenhangt met de kans op een geslaagde financieringsaanvraag; dat betekent dat kleinere bedrijven een geringere slaagkans hebben¹.

De financieringsaanvragen van bedrijven die het afgelopen jaar winstgevend waren, zijn relatief succesvol. Bedrijven met een lage solvabiliteit zijn juist relatief onsuccesvol. Als belangrijke grond voor afwijzing wordt een te groot risico voor de kredietverstrekker genoemd, en dat risico is kleiner als het aanvragende bedrijf winstgevend en/of relatief solvabel is.

¹ Zie Tommy Span, Sophie Doove, Rutger Kok, Wim Verhoeven, *De financiële positie van bedrijven met een kredietbehoefte - Een verdieping op de Financieringsmonitor*, Panteia, 2015 (onderzoek in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken)

Het totale bedrag dat aan MKB-bedrijven is verstrekt bedraagt € 8,3 miljard, dat is 83% van het aangevraagde bedrag. De verhouding tussen verkregen en aangevraagd bedrag is het laagst in microbedrijven (69%). Het lage percentage voor de microbedrijven hangt uiteraard samen met het hoge afwijzingspercentage.

Ongeveer driekwart van de bedrijven waarvan de financieringsvraag is afgewezen geeft aan dat de afwijzing uiteindelijk geen gevolgen voor het bedrijf heeft. 14% van de bedrijven geeft echter aan dat de afwijzing een rem op de groei zet, vooral omdat er niet geïnvesteerd kan worden.

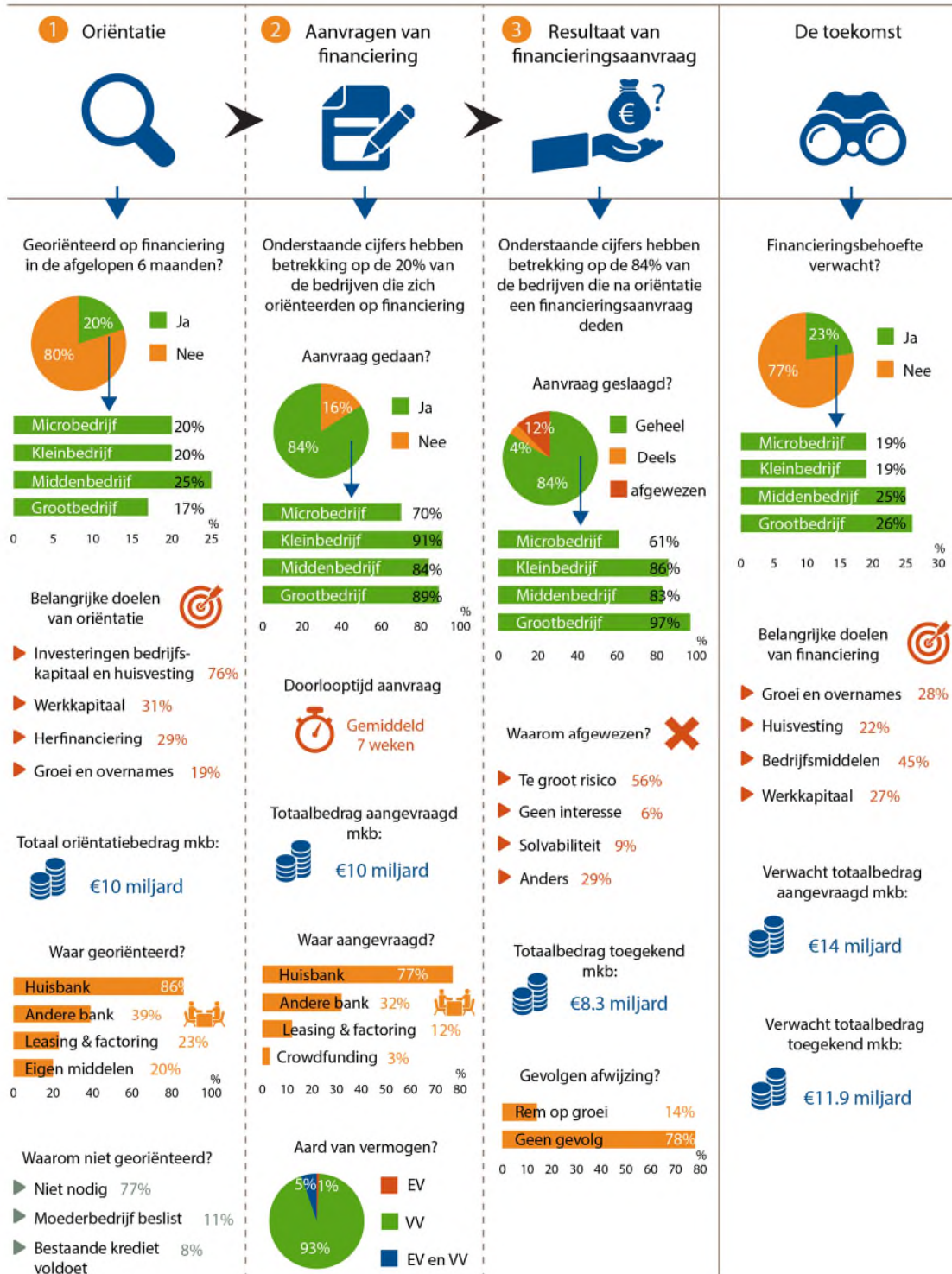
De toekomst

Bedrijven is ook gevraagd naar hun verwachtingen ten aanzien van hun financieringssituatie in 2018. 23% verwacht komend jaar een financieringsbehoefte te hebben, dat is in lijn met eerdere metingen. Middelgrote en grote bedrijven verwachten het vaakst komend jaar een financieringsbehoefte te hebben.

De verwachte behoefte aan externe financiering is wat hoger dan gemiddeld in winstgevende bedrijven. Bedrijven met een gemiddelde solvabiliteit verwachten het vaakst in 2018 een financieringsbehoefte te hebben.

In totaal verwacht het MKB komend jaar een financieringsbehoefte van € 14 miljard. Uiteindelijk verwacht men daarvan € 11,9 miljard, ofwel 88%, daadwerkelijk te verkrijgen. In dit opzicht zijn microbedrijven pessimistischer dan middelgrote bedrijven, in lijn met de resultaten van de financieringsaanvragen het afgelopen half jaar.

1 Inleiding

De Financieringsmonitor geeft een overzicht van de toegang tot financiering van bedrijven met tenminste 2 werkzame personen in het particulier bedrijfsleven, dat wil zeggen alle bedrijven met uitzondering van financiële instellingen, de zorg en de onroerend goed sector. Deze rapportage behandelt de uitkomsten van de najaarsmeting van 2017, uitgevoerd in begin 2018. De cijfers hebben betrekking op het gerealiseerde financieringsgedrag gedurende de tweede helft van 2017 en de verwachtingen van bedrijven voor 2018. Resultaten worden, wanneer mogelijk, naar vier grootteklassen van bedrijven (op basis van werkgelegenheid), naar zeven sectoren, naar winstgevendheid, en naar solvabiliteit gepresenteerd. Om voldoende waarnemingen in elke grootteklasse te hebben zijn de steekproefaantallen voor de vier onderscheiden grootteklassen ongeveer gelijk. Omdat dat niet volgens de werkelijke verdeling van bedrijven over de grootteklassen is (er zijn immers veel meer MKB-bedrijven dan grote ondernemingen), is herweging van de uitkomsten nodig; deze herweging van de resultaten vindt plaats op basis van werkgelegenheid. Bijlage 1 bevat een onderzoeksverantwoording.

1.1 Doel van de Financieringsmonitor

Toegang tot financiering is van groot belang voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven. Daarentegen neemt het volume van uitstaande leningen van financiële instellingen aan niet-financiële bedrijven de laatste jaren af (Figuur 1.1). Dat is opmerkelijk (a) omdat de risico's voor banken kennelijk afnemen², en (b) bij een aantrekkelijke economie ook een hoger investeringsniveau hoort. Dit duidt op veranderingen in het financieringsgedrag van bedrijven. Met de gegevens die deze monitor oplevert, wordt inzicht verkregen in de actuele vraag van ondernemers naar externe financiering en in de wijze waarop zij in die vraag voorzien.

1.2 De zoektocht van de ondernemer samengevat

De Financieringsmonitor gaat uit van het concept van de 'reis' van de ondernemer op weg naar externe financiering. Een ondernemer vraagt immers niet zonder meer financiering aan, hij oriënteert zich eerst op wat gewenst is en wat kan, en gaat dan pas mogelijk tot een aanvraag voor financiering over. Vervolgens valt te bezien in hoeverre de aanvraag ook succesvol is. Het financieringsproces van ondernemers wordt dus stapsgewijs beschouwd: men oriënteert zich op financiering, vervolgens wordt een financieringsaanvraag gedaan, en deze is ten slotte al dan niet succesvol. In Figuur 1.3 wordt deze zoektocht samengevat.

In de tweede helft van 2017 heeft 20% van het totaal aantal bedrijven zich georiënteerd op financiering. 84% daarvan - dus 17% van het totaal aantal bedrijven - gaat vervolgens tot een aanvraag van financiering over. 84% van het aantal bedrijven dat een financieringsaanvraag indient - ofwel 14% van het totaal aantal bedrijven - is daarin volledig succesvol.

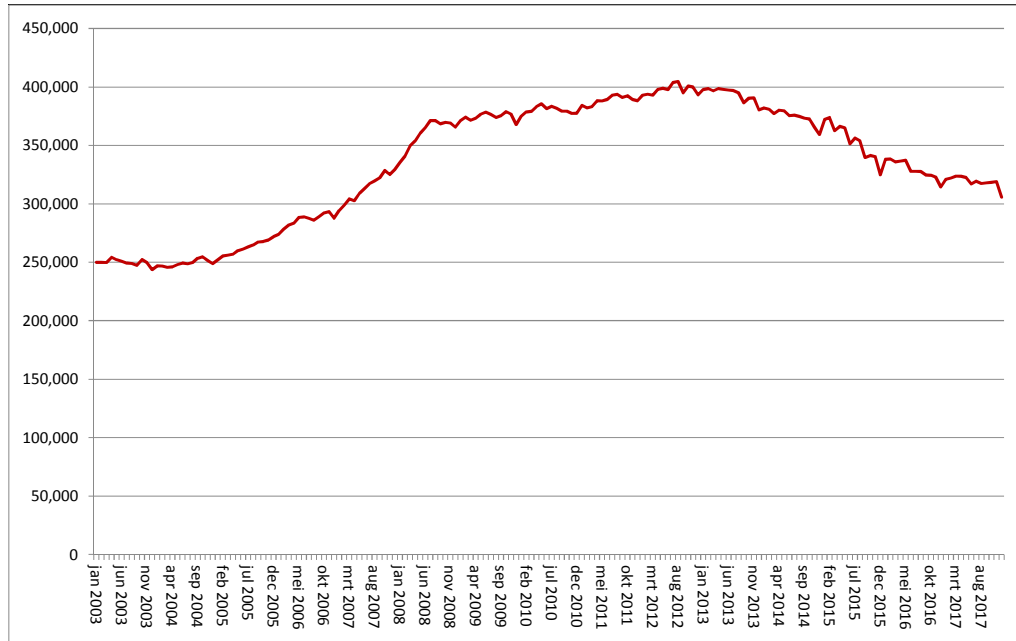
Daarnaast verwacht 23% van de bedrijven in 2018 financiering nodig te hebben.

---

² Het aandeel van problemleningen² in het totale volume uitstaande leningen aan het MKB daalt trendmatig (Figuur 1.2).

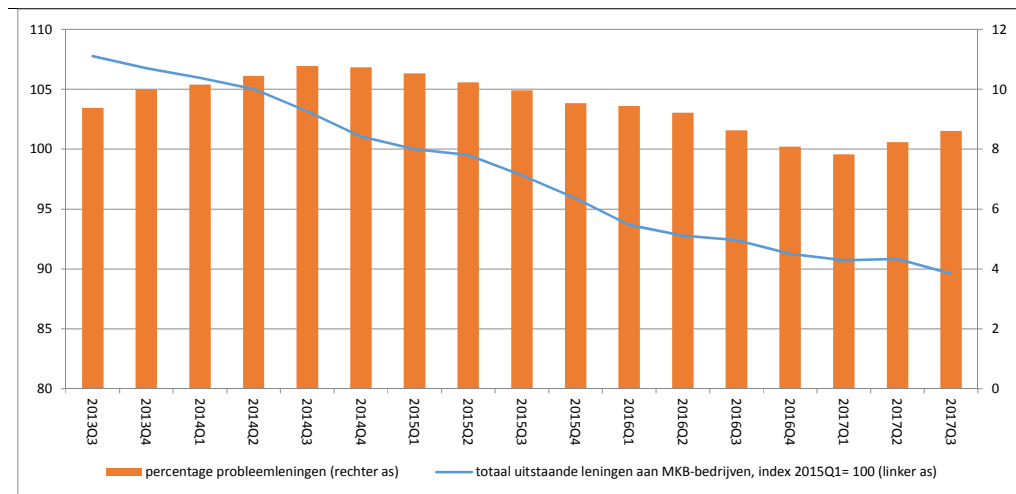

Figuur 1.1 Volume uitstaande leningen van financiële instellingen aan niet-financiële bedrijven (in miljoenen Euro)

Bron: DNB (<https://statistiek.dnb.nl/en/downloads/index.aspx#/details/key-indicators-monetary-statistics-month/dataset/b698ca40-9cae-435b-954e-4fe2c5651370/resource/6c3650d4-3631-4964-9ef9-4d0505aeb48a>)

Figuur 1.2 Uitstaande leningen (index, 2015Q1= 100, linker as) en problemleningen (aandeel in procenten, rechter as) van financiële instellingen aan het MKB in het niet-financiële bedrijven

Bron: DNB (<https://statistiek.dnb.nl/downloads/index.aspx#/details/kredietverlening-nederlandse-grootbanken-aan-nederlands-midden-en-kleinbedrijf-kwartaal/dataset/31e3e647-8a79-40b8-ae9b-66f0d8ed2b6b/resource/ae911400-93f1-40fc-ae00-860cb27e98dc>). Problemleningen zijn leningen met een betalingsachterstand van meer dan 90 dagen.

1.3 Interpretatie van de weergegeven resultaten

De Financieringsmonitor 2017-2 betreft een steekproef onder 1000 bedrijven³ met twee of meer werkzame personen in het particulier bedrijfsleven, dat wil zeggen alle bedrijven met uitzondering van de financiële instellingen, de onroerend goed sector, en de zorg. Zzp-ers zijn dus niet in beschouwing genomen⁴. Het betreft een enquête onder een disproportioneel getrokken steekproef van de Nederlandse bedrijvenpopulatie, die deels telefonisch en deels als internetenquête is afgenomen. Herweging van de resultaten zorgt er voor dat representatieve uitspraken gedaan kunnen worden. Om valide uitspraken naar grootteklasse te kunnen doen, bevat iedere grootteklasse in de steekproef tenminste 172 (in het grootbedrijf) respondenten⁵. Een aantal van 172 waarnemingen komt bij een betrouwbaarheidsniveau van 95% overeen met een foutenmarge van 7% als de verdeling over twee kenmerken 50/50 is⁶. Bij een uitsplitsing van het totale bedrijfsleven in microbedrijven, kleine bedrijven, middenbedrijven en grote bedrijven bedraagt de 95% foutenmarge dus hooguit 7%. Voor meer gedetailleerde groepen - bijvoorbeeld bedrijven die zich op financiering georiënteerd hebben, die immers maar 20% van de totale populatie uitmaken - zijn de steekproefaantallen veel kleiner, en zijn de foutenmarges beduidend groter. In zulke gevallen worden uitkomsten voornamelijk kwalitatief geduid.

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage is opgebouwd uit 5 hoofdstukken inclusief deze inleiding. Leidend principe bij de presentatie van de resultaten is de zoektocht van de ondernemer: van oriëntatie op financiering, via het daadwerkelijk aanvragen van financiering, tot het verkrijgen van financiering. In het volgende hoofdstuk wordt stil gestaan bij de oriëntatiefase van bedrijven. Dit wordt gevolgd door de beslissing om daadwerkelijk een aanvraag voor financiering te doen (hoofdstuk 3). Na het bespreken van deze fase, inclusief de motivaties die bedrijven gehad hebben om dit wel of niet te doen, worden de uitkomsten van de aanvragen besproken in hoofdstuk 4. Afsluitend wordt een blik op de toekomst geworpen door te kijken naar de verwachte toekomstige financieringsbehoefte.

Bijlage 1 geeft een verantwoording van het uitgevoerde onderzoek. In Bijlage 2 worden enkele algemene kenmerken van de onderzochte populatie - het particulier bedrijfsleven - belicht. Bijlage 3 bevat de vragenlijst.

³ 32% van de waarnemingen zijn via een internetenquête uitgevoerd bij bedrijven die eerder al hadden aangegeven te willen deelnemen aan een vervolgmeting. De overige waarnemingen zijn via een telefonische enquête verkregen. Het gebruik van een onderzoekspanel vergroot de betrouwbaarheid van de uitkomsten

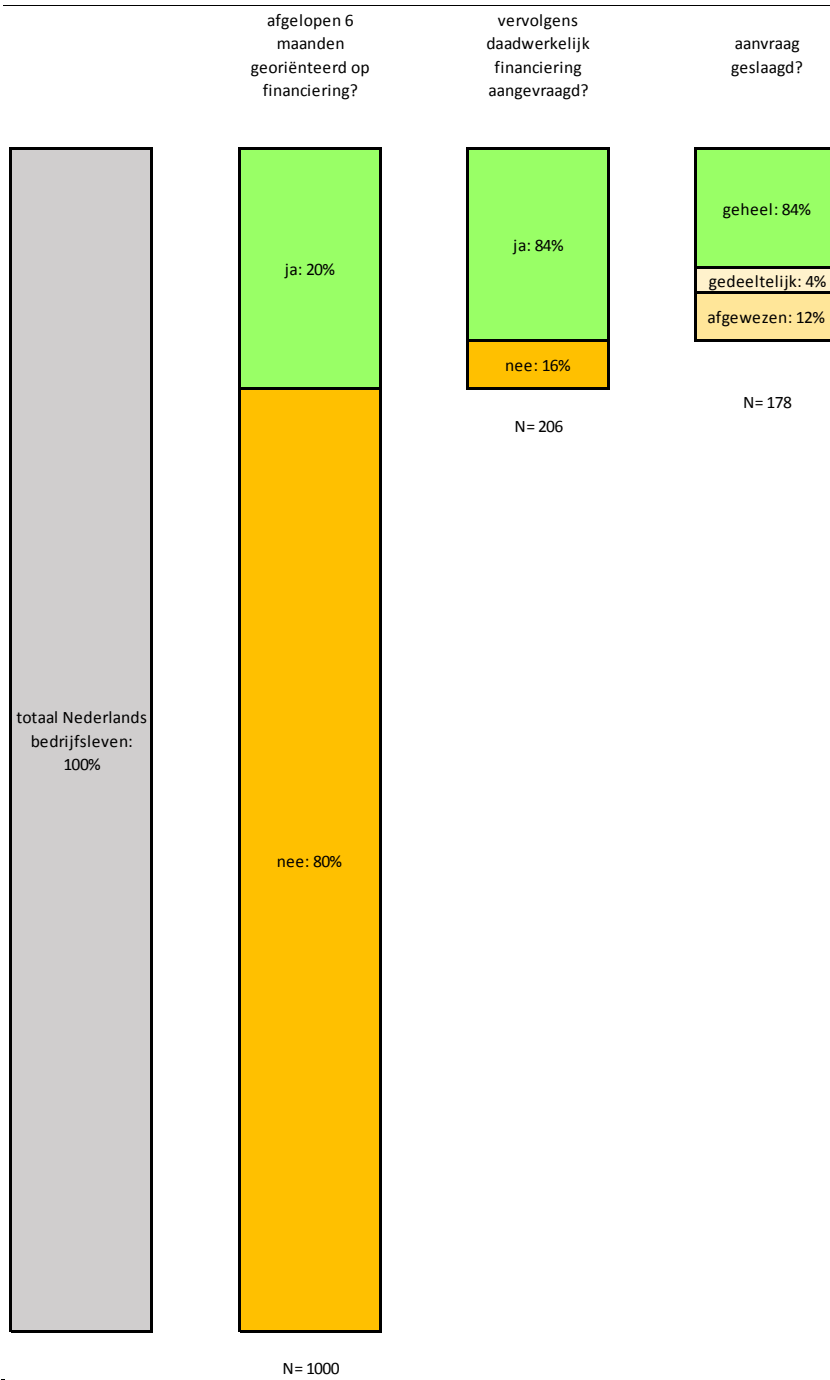
⁴ ZZP-ers zijn buiten beschouwing gelaten omdat enerzijds hun aantal erg hoog is, en anderzijds hun financieringsbehoefte gering. Door hun grote aantal zou meenemen van ZZP-ers de overall resultaten kunnen vertekenen.

⁵ In microbedrijven (2 -9 werkzame personen) is de steekproef 361 groot; verder zijn er 253 kleine bedrijven (10 -49 werkzame personen), 214 middelgrote bedrijven (50 -249 werkzame personen) en 172 grote bedrijven (tenminste 250 werkzame personen) in de enquête.

⁶ Dit is het ongunstigste geval; bij een andere verdeling is de marge kleiner, bijvoorbeeld 6% bij een 75/25 verdeling,

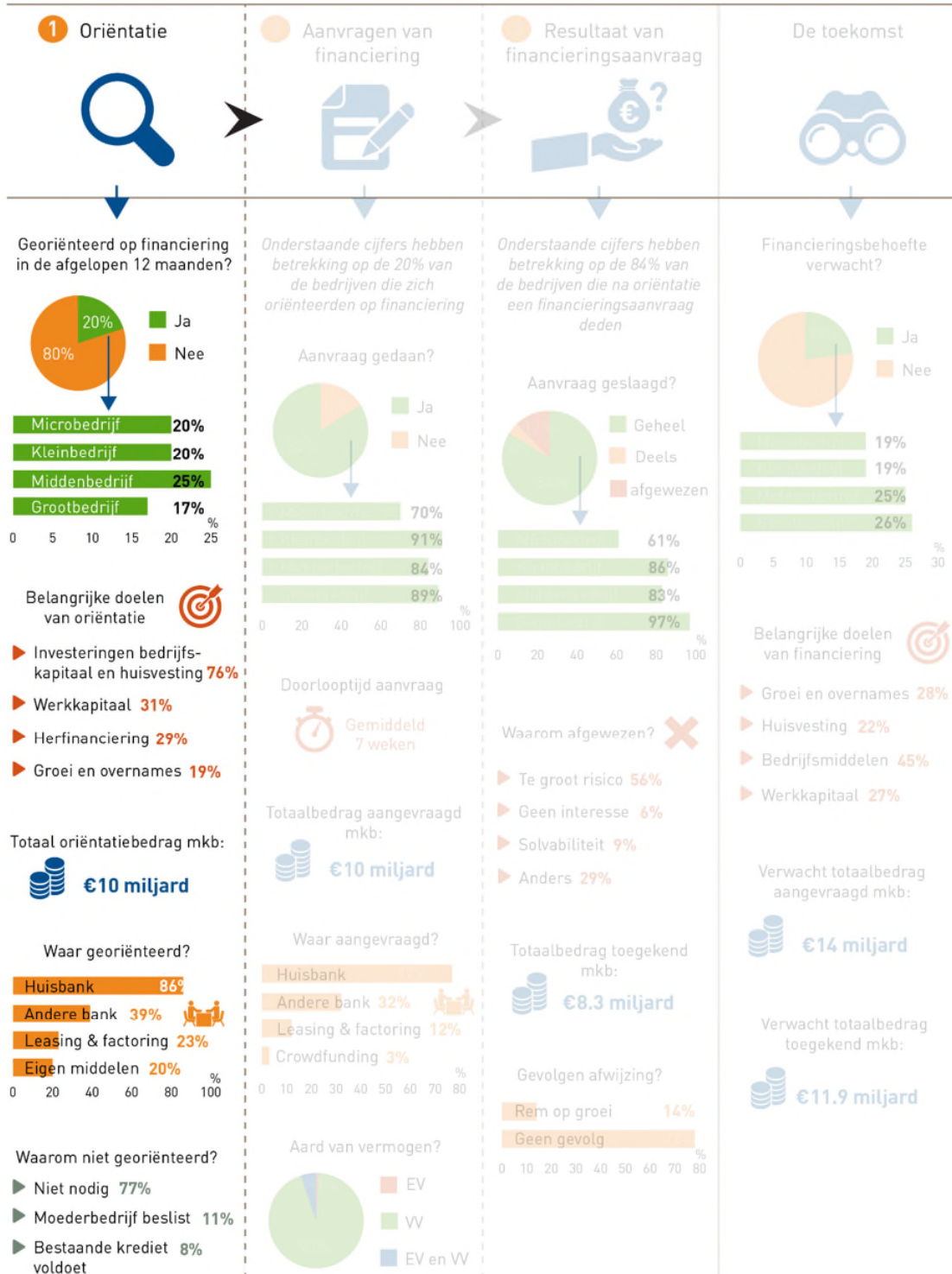

Figuur 1.3 Stapsgewijs financieringsproces van bedrijven, inclusief ongewogen steekproefaantallen

Bron: Panteia. De hoogte van de kolommen is in verhouding met de totale bedrijvenpopulatie. N geeft het ongewogen aantal bedrijven waar de tellingen op gebaseerd zijn.

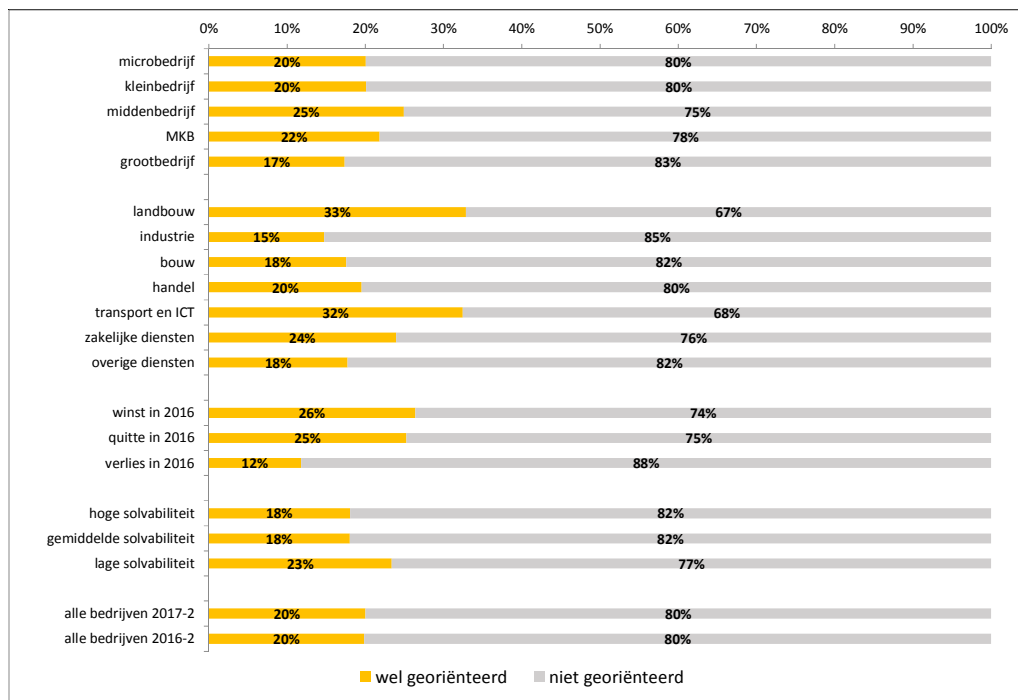

2 Oriëntatie op financiering

In Figuur 2.1 is aangegeven welk deel van de bedrijven zich in de tweede helft van 2017 georiënteerd op het verkrijgen van financiering, dat wil zeggen dat bedrijven de mogelijkheid hebben onderzocht of het verkrijgen van externe financiering, aanvullend op de beschikbare kredietruimte (voor welk doel dan ook) de positie van het bedrijf zou kunnen versterken. Daarbij is het bedrijfsleven langs verschillende lijnen onderverdeeld: naar bedrijfsgrootte en sector, en naar winstgevendheid, solvabiliteit en groei. De figuur laat zien dat 20% van de bedrijven zich in de tweede helft van 2017 heeft georiënteerd op het verkrijgen van financiering. Op een totale populatie van bijna 329.000 bedrijven met tenminste twee werkzame personen (zie Bijlage 1) zijn dat bijna 66.000 bedrijven.

Figuur 2.1 Oriëntatie van bedrijven op externe financiering gedurende de tweede helft van 2017

Bron: Panteia

Van het totale MKB heeft 22% zich op financiering georiënteerd. Dat komt vooral doordat het middenbedrijf (50 -249 werkenden) zich sterk op het verkrijgen van financiering georiënteerd heeft, de oriëntatie op financiering is in micro en kleine bedrijven gemiddeld. De oriëntatie bij het middenbedrijf is veel sterker dan een jaar geleden (15% tegen nu 22%). Oriëntatie op het verkrijgen van financiering komt het minst voor in het grootbedrijf (tenminste 250 werkzame personen).

In het navolgende wordt een aantal aspecten van de oriëntatie op financiering nader gezien. Tabel 2.1 geeft enkele kerncijfers over de oriëntatie van bedrijven op financiering.

Welke bedrijven oriënteren zich op financiering?

Naar sector bezien, komt oriëntatie op financiering relatief vaak voor onder transport- en ICT bedrijven, een resultaat dat ook bij eerdere edities van de Financieringsmonitor werd gevonden. Deze bedrijven kennen dan ook een hoog investeringsniveau. Ook landbouwbedrijven hebben zich in de tweede helft van 2017 relatief vaak op financiering georiënteerd. Oriëntatie op financiering ligt in de industrie significant onder het algemeen gemiddelde: slechts 15% van de industriebedrijven heeft zich in de tweede helft van 2017 op externe financiering georiënteerd. Dit wijkt af van eerdere metingen, waarin de industrie zich juist veelvuldig op financiering oriënteerde. Verbeterde winstgevendheid van industriële bedrijven in combinatie met de wens zo min mogelijk van externe financiering afhankelijk te zijn, is een verklaring.

Bedrijven die in 2016 winstgevend waren of quitte speelden, hebben zich vaker dan gemiddeld op het verkrijgen van financiering georiënteerd. Beter presterende bedrijven zullen eerder de stap naar uitbreiding willen wagen. Verliesgevende bedrijven oriënteren zich veel minder dan gemiddeld op externe financiering, mogelijk door ontmoedigingseffecten.

Het beeld ten aanzien van de solvabiliteit van bedrijven is gemengd. Bedrijven met een hoge of gemiddelde solvabiliteit oriënteren zich het minst op het verkrijgen van financiering, bedrijven met een lage solvabiliteit het meest. Dit laatste werd ook in eerdere edities van de Financieringsmonitor gevonden. Voor bedrijven met een lage solvabiliteit speelt een grotere behoefte aan werkkapitaal een rol.

Met welk doel oriënteren bedrijven zich op financiering?

De meest genoemde reden om zich op het verkrijgen van financiering te oriënteren is het kunnen investeren in huisvesting, bedrijfsmiddelen en overige vaste activa. Dit beeld komt in elke grootteklasse naar voren. Werkkapitaal, middelen voor groei en overnames en herfinanciering worden minder dan vroeger als doel van de oriëntatie genoemd. Opmerkelijk is dat het kunnen doen van investeringen in bedrijfskapitaal en huisvesting minder dan voorheen wordt genoemd, vooral door microbedrijven.

Op welke financieringsvormen oriënteren bedrijven zich?

Het verreweg meest genoemde type financiering waarop bedrijven zich oriënteren is de lening, bij de huisbank dan wel bij een andere bank. Uiteindelijk oriënteert 90% van de zich oriënterende bedrijven zich op het verkrijgen van louter vreemd vermogen. Dit percentage is stabiel in vergelijking met de vorige meting. Men oriënteert zich praktisch niet op het verkrijgen van alleen eigen vermogen. Wel is het zo dat 9% van de bedrijven zich oriënteert op een combinatie van eigen en vreemd vermogen; onder microbedrijven komt dit zelfs bij 16% van de bedrijven voor. Microbedrijven waren in vergelijking met een jaar eerder relatief optimistisch over de mogelijkheden om eigen vermogen te verkrijgen (al dan niet in combinatie met vreemd vermogen). Dit is het gevolg van (gepercipieerde) veranderingen in de aanbodstructuur van financiering. Ten opzichte van Financieringsmonitor 2016-2 is de oriëntatie op vreemd vermogen toegenomen in verband met gunstiger wordende voorwaarden voor vreemd vermogen (herfinanciering), en met de beschikbaarheid van een breder scala van mogelijke financieringsvormen (bijvoorbeeld leasing en factoring). Leasing en factoring wordt door 16% van de zich oriënterende bedrijven genoemd; dit is een afname ten opzichte van editie 2016-2.

Op hoeveel financiering oriënteren bedrijven zich?

Het bedrag waarop een gemiddeld MKB-bedrijf zich oriënteert bedraagt bijna € 200.000⁷. In totaal oriënteert het MKB zich op financiering voor een bedrag van € 10 miljard: € 4 miljard in microbedrijven, € 3,5 miljard in kleine bedrijven, en € 2,5 miljard in middelgrote bedrijven. Gemiddeld per bedrijf varieert het bedrag waarop men zich oriënteert tussen € 80.000 in het microbedrijf, en 1 miljoen in het middenbedrijf.

Waarom bedrijven zich niet op het verkrijgen van financiering oriënteren

De voornaamste reden die bedrijven noemen om zich niet op het verkrijgen van financiering te oriënteren is dat men het niet nodig acht omdat men voldoende liquide middelen beschikbaar heeft. Deze reden wordt genoemd door 77% van de bedrijven die zich niet georiënteerd hebben, en dit percentage is duidelijk hoger dan een jaar geleden. Een betere financiële situatie van bedrijven onder invloed van het economisch herstel is hier oorzaak van. Vooral microbedrijven (2 -9 werkzame personen) en kleine bedrijven (10 -49 werkzame personen) noemen deze reden, veelal omdat ze niet allemaal investeringsplannen hebben. Verder wordt genoemd dat de bestaande kredietlijnen voldoen. Ook noemen middelgrote en grote bedrijven wel als reden dat het moederbedrijf uiteindelijk beslist.

---

⁷ De variatie in de opgegeven bedragen is groot. Daarom is hier de mediaan als indicator van de centrale tendentie gekozen omdat deze minder gevoelig is voor uitbijters. Verder is de analyse beperkt tot het MKB, omdat in het grootbedrijf teveel uitbijters voorkomen voor een verantwoorde statistische analyse.

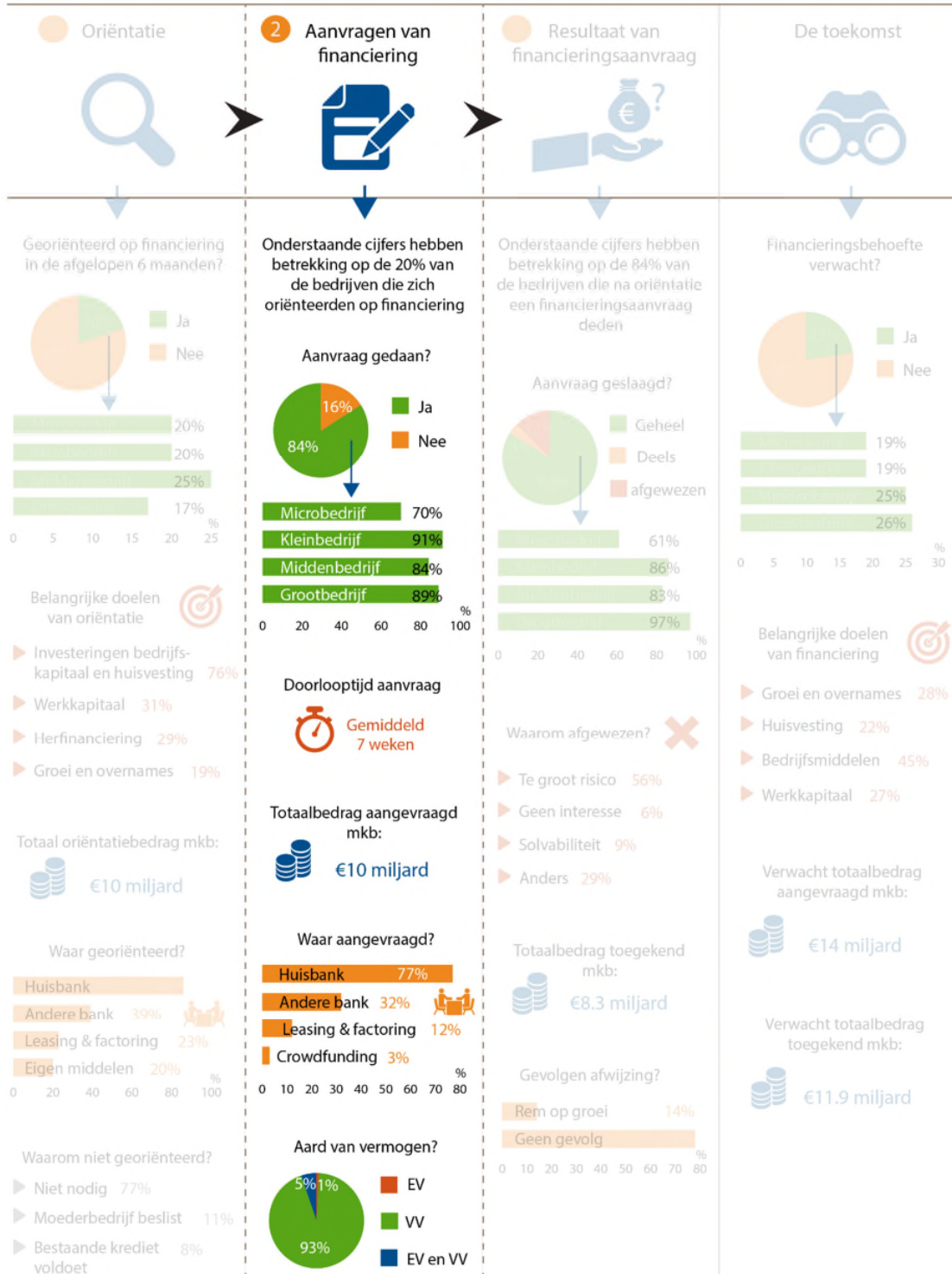

Tabel 2.1 Kerngegevens oriëntatie van bedrijven op financiering gedurende de tweede helft van 2017

	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven	2016-2
aantal bedrijven dat zich heeft georiënteerd op financiering in % van alle bedrijven	20%	20%	25%	22%	17%	20%	20%
van bedrijven die zich wel hebben georiënteerd:							
voor welke doelen vond oriëntatie plaats?							
investeringen in bedrijfskapitaal & huisvesting	75%	79%	79%	77%	75%	76%	80%
werkkapitaal	27%	25%	18%	23%	40%	31%	41%
groei en overnames	18%	13%	29%	20%	17%	19%	29%
herfinanciering	14%	17%	22%	18%	43%	29%	41%
waar hebben deze bedrijven zich georiënteerd op financiering?							
huysbank	80%	83%	91%	85%	88%	86%	83%
andere bank	26%	25%	32%	28%	59%	39%	41%
eigen middelen	21%	23%	21%	22%	17%	20%	25%
leasing & factoring maatschappijen	19%	23%	30%	25%	21%	23%	33%
alternatieve bronnen	32%	19%	18%	23%	13%	19%	15%
(w.v. crowdfunding)	(11%)	(7%)	(11%)	(10%)	(0%)	(6%)	(6%)
wat was de aard van de financiering waarop men zich georiënteerd heeft?							
eigen vermogen	4%	0%	0%	1%	0%	1%	0%
vreemd vermogen	80%	88%	90%	86%	98%	90%	90%
beide	16%	12%	10%	12%	2%	9%	9%
op welke vorm van financiering heeft men zich georiënteerd?							
lening	36%	40%	31%	35%	40%	36%	31%
rekening courant	14%	21%	20%	19%	23%	20%	18%
leasing & factoring	17%	15%	17%	17%	13%	16%	22%
beter benutten kredietruimte	7%	9%	14%	11%	8%	10%	11%
cash	9%	3%	4%	5%	1%	4%	3%
achtergestelde lening	7%	4%	5%	5%	5%	5%	5%
gemiddeld bedrag van oriëntatie voor het MKB (x € 100.000) (*)	0.8	3.5	10.0	1.5			0.2
totaal bedrag van oriëntatie voor het MKB (x € 1 miljard) (*) (**)	4.0	3.5	2.5	10.0			9.5
van bedrijven die zich niet hebben georiënteerd:							
waarom hebben ze zich niet georiënteerd?							
niet nodig	83%	86%	73%	81%	72%	77%	73%
moederbedrijf beslist hierover	0%	4%	15%	6%	19%	11%	16%
bestaand krediet voldoet	9%	6%	11%	9%	7%	8%	7%
verwacht het niet te zullen krijgen	4%	1%	1%	2%	0%	1%	2%
(*)	In verband met de grote spreiding van bedragen binnen het grootbedrijf wordt voor deze grootteklasse geen schatting gegeven						
(**)	om de invloed van uitbijters te vermijden is met het mediane bedrag gerekend						

Bron: Panteia

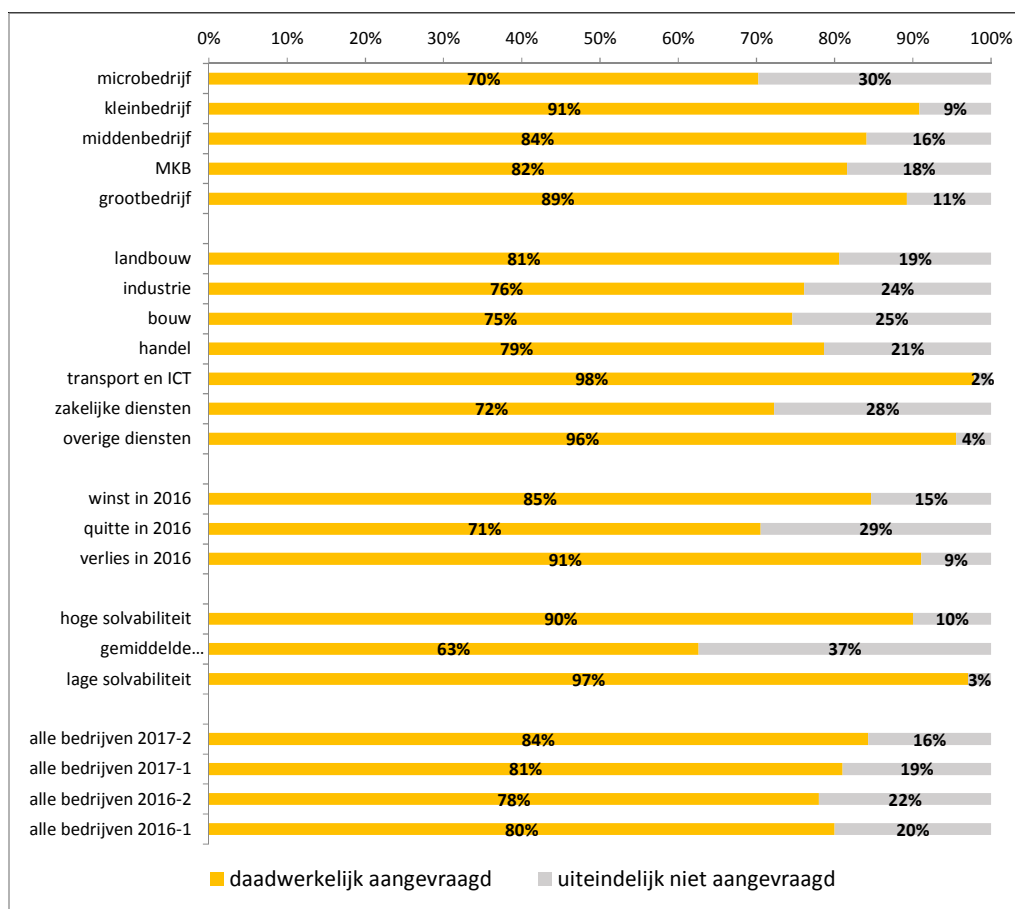

3 De financieringsaanvraag

Na de oriëntatiefase kan een financieringsaanvraag volgen. Figuur 3.1 laat zien welk deel van de bedrijven die zich in de tweede helft van 2017 op het verkrijgen van financiering georiënteerd hebben, ook daadwerkelijk een aanvraag tot financiering heeft gedaan. Tabel 3.1 geeft enkele kerncijfers over de feitelijke aanvraag van externe financiering buiten de bestaande kredietruimte.

Uiteindelijk ging 84% van de bedrijven die zich op het verkrijgen van financiering georiënteerd hebben, in de tweede helft van 2017 daadwerkelijk over tot een aanvraag van financiering; dat zijn in totaal ruim 55.000 bedrijven. Vooral microbedrijven die zich wel georiënteerd hebben op het verkrijgen van financiering, gaan uiteindelijk toch niet tot het daadwerkelijk aanvragen van financiering over.

Figuur 3.1 Bedrijven die zich op het verkrijgen van financiering georiënteerd hebben en daadwerkelijk een financieringsaanvraag doen gedurende de tweede helft van 2017 (% van het aantal bedrijven dat zich georiënteerd heeft).

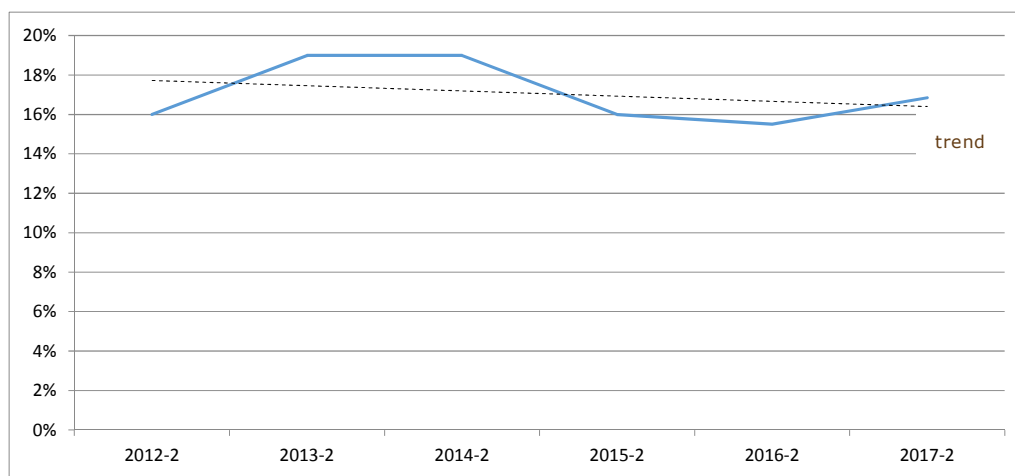
Bron: Panteia

Trends

Figuur 3.2 geeft aan dat over de tijd gezien, een min of meer constant percentage bedrijven financiering aanvraagt⁸. Dit is verrassend daar bedrijven nu meer dan vroeger investeringen in vaste activa doen, en het producentenvertrouwen toeneemt. De perceptie van bedrijven op aanbieders van kapitaal kunnen hier een rol spelen, gelet op het feit dat het vermoeden uiteindelijk geen financiering te krijgen bedrijven ervan weerhoudt om na oriënteren op het verkrijgen van financiering daadwerkelijk een aanvraag te doen. Een belangrijke reden is ook dat door het economisch herstel en de daarmee gepaard gaande verbeterde winstgevendheid bedrijven over meer eigen middelen beschikken.

Figuur 3.2 Aandeel bedrijven dat financiering aangevraagd heeft in de totale bedrijvenpopulatie*

Bron: Panteia

* In de edities van de Financieringsmonitor voor 2016 is bedrijven gevraagd of zij financiering hebben gezocht buiten betere benutting van bestaande kredietruimte. Vanaf 2016 is dit opgesplitst in oriëntatie en het daadwerkelijk doen van een aanvraag. Daarom zijn de uitkomsten voor editie 2016-1 en volgende niet geheel vergelijkbaar met die voor 2015-2 en eerder. Verder wordt in de 1-metingen van elke editie gevraagd naar de financieringsaanvraag in het afgelopen jaar, terwijl in de 2-metingen gevraagd wordt naar het afgelopen half jaar; daardoor zijn deze metingen niet goed vergelijkbaar, en zijn de 1-metingen niet opgenomen in de figuur.

Welke bedrijven doen daadwerkelijk een financieringsaanvraag?

De mate waarin bedrijven die zich georiënteerd hebben op financiering daadwerkelijk overgaan tot een aanvraag, varieert tussen 72% in de zakelijke dienstverlening, en bijna 100% in transport en ICT en de overige dienstverlening.

Van de bedrijven die in 2016 winst maakten en zich op financiering georiënteerd hebben, gaan niet vaker dan gemiddeld daadwerkelijk over tot aanvraag. Andere bedrijven die zich georiënteerd hebben maar verlies leiden, gaan juist vaker dan gemiddeld over tot financieringsaanvraag.

⁸ Regressieanalyses laten zien dat er geen significant verband is tussen het percentage bedrijven dat daadwerkelijk financiering aanvraagt, en de tijd. In de regressie $\text{percentage aanvragers} = \alpha + \beta \cdot \text{tijd}$ geldt: $\alpha = 18\%$ ($t = 9,0$), $\beta = -0,00$ ($t = 0,6$), $R^2 = 0,03$; dat is de stippellijn in de figuur. Verder geldt dat het 95% betrouwbaarheidsinterval circa 5%-punt bedraagt voor alle bedrijven tezamen. Voor afzonderlijke grootteklassen is deze marge groter.

In het vorige hoofdstuk bleek dat bedrijven met een hoge solvabiliteit zich betrekkelijk weinig oriënteerden op het verkrijgen van financiering. Ze gaan na oriëntatie wel vaker dan gemiddeld over tot aanvraag van financiering. Dat geldt ook voor bedrijven met een relatief geringe solvabiliteit: vrijwel alle bedrijven met een lage solvabiliteit die zich georiënteerd hebben op externe financiering gaan daadwerkelijk tot aanvraag over.

Waarvoor vragen bedrijven financiering aan?

Het meest genoemde doel van de financieringsaanvraag is het doen van investeringen in bedrijfskapitaal en huisvesting. Het verkrijgen van werkkapitaal, doe en overnames en herfinanciering worden duidelijk minder vaak genoemd als doel van de financieringsaanvraag. Deze verschillen zijn in lijn met de genoemde doelen van de oriëntatie op financiering.

Bij wie vragen bedrijven financiering aan?

Het vaakst wordt financiering aangevraagd bij een bank, gewoonlijk de huisbank, maar ook een andere bank wordt wel genoemd, vooral door het grootbedrijf. De rol van banken bij het aanvragen van financiering is onveranderd groot. Leasing en factoring is ook een belangrijke bron, evenals - voor kleinere bedrijven - crowdfunding. Crowdfunding als bron voor kleinere bedrijven is in opkomst. Verder zijn familie en vrienden een belangrijke bron voor microbedrijven.

Hoe snel wordt de aanvraag afgehandeld?

De gemiddelde doorlooptijd van een financieringsaanvraag bedraagt zeven weken, ongeveer even lang als bij eerdere edities van de Financieringsmonitor⁹. Het grootbedrijf wijkt hier in ongunstige zin van af, met een gemiddelde doorlooptijd van 9 weken. Dit zal samenhangen met de grotere financieringsaanvragen van grote bedrijven, die ook complexer zijn. De financieringsaanvraag van microbedrijven wordt juist relatief snel afgehandeld.

Hoeveel financiering vragen bedrijven aan?

In hoofdstuk 2 bleek dat de oriëntatie op financiering betrekking had op een totaalbedrag van € 10 miljard voor het MKB. De daadwerkelijke financieringsaanvraag van het MKB betreft eenzelfde bedrag. Bedrijven die daadwerkelijk financiering hebben aangevraagd, hebben dus meer middelen aangevraagd dan waar men zich aanvankelijk op oriënteerde.

Waarom deden bedrijven uiteindelijk geen financieringsaanvraag?

De redenen om uiteindelijk geen financieringsaanvraag te doen, ondanks dat bedrijven zich georiënteerd hebben op het verkrijgen van financiering, zijn divers. Het meest genoemd wordt dat men verwacht de financiering uiteindelijk niet rond te krijgen. 'Te veel werk' wordt in bijna 20% van de gevallen genoemd als reden om uiteindelijk niet tot aanvraag over te gaan, vermogensspecifieke redenen¹⁰ worden door ruim 10% genoemd.

⁹ In editie 2016-1 van de Financieringsmonitor is de doorlooptijd voor het eerste in weken uitgevraagd, voordien moesten bedrijven een range aangeven. In de edities van voor 2016 meldde twee derde van de aanvragers een doorlooptijd tussen 2 weken en 2 maanden.

¹⁰ Men denkt het gewenste vermogenstype (eigen dan wel vreemd vermogen) niet te kunnen aantrekken, of er zijn redenen betreffende de eigendomsstructuur.

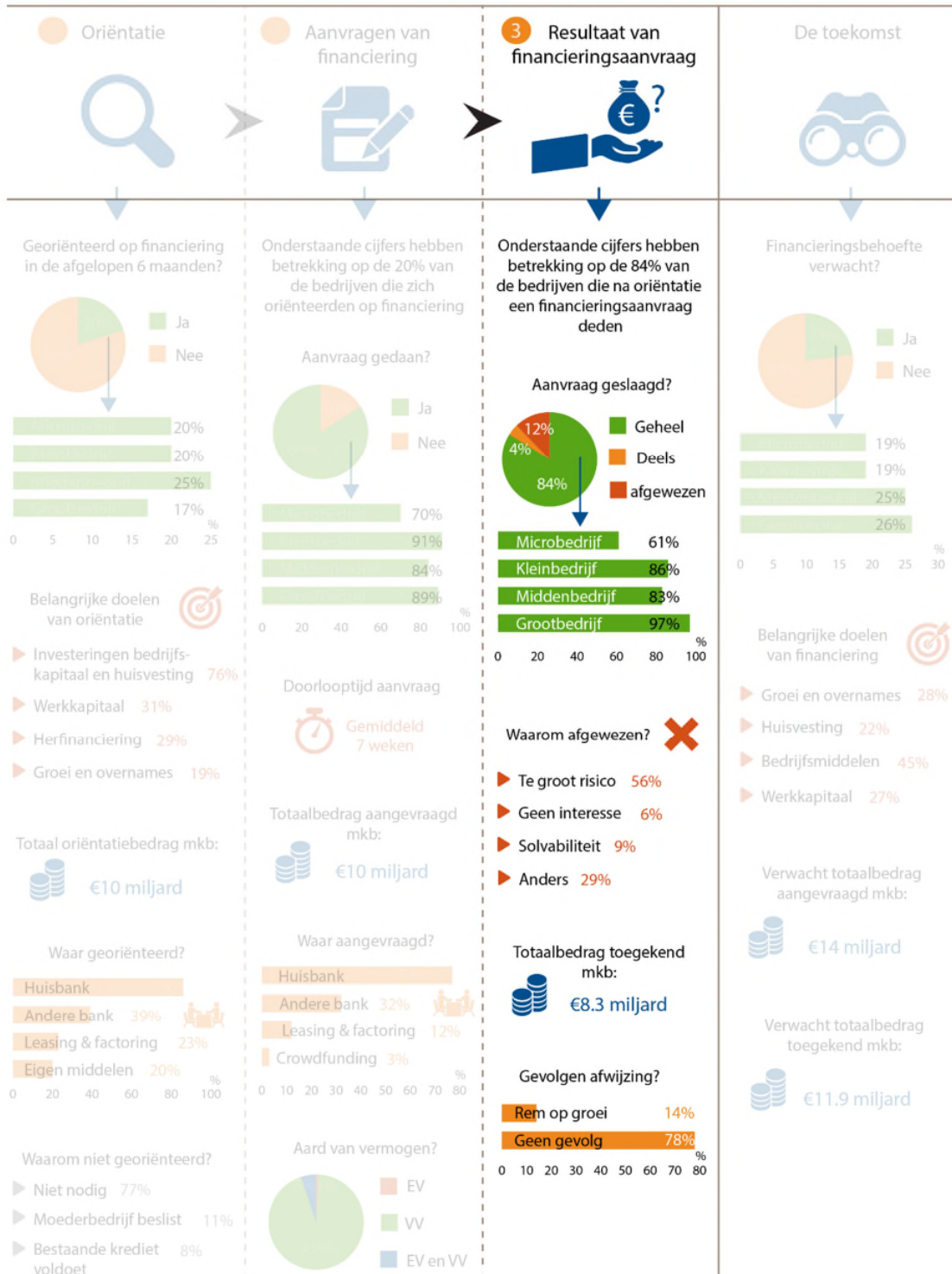
Tabel 3.1 Kerngegevens aanvraag van financiering gedurende de tweede helft van 2017

	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven	2017-1	2016-2	2016-1
aantal bedrijven dat een financieringsaanvraag heeft gedaan in % van het aantal bedrijven dat zich heeft georiënteerd op financiering	70%	91%	84%	82%	89%	84%	81%	78%	80%
aantal bedrijven dat een financieringsaanvraag heeft gedaan in % van alle bedrijven	14%	18%	21%	18%	15%	17%	(***)	15%	(***)
van bedrijven die wel een aanvraag hebben:									
wat was de gemiddelde doorlooptijd in weken	3	6	6	5	9	7	7	6	7
wat was de aard van de aanvraag van financiering									
eigen vermogen	5%	2%	0%	2%	1%	1%	5%	0%	3%
vreemd vermogen	85%	90%	94%	90%	99%	93%	92%	96%	91%
beide	10%	8%	6%	8%	1%	5%	3%	3%	7%
voor welke doelen is de aanvraag gedaan?									
investeringen in bedrijfskapitaal & huisvesting	78%	53%	56%	59%	47%	53%	63%	n.b.	n.b.
werkkapitaal	21%	22%	9%	16%	21%	19%	20%	n.b.	n.b.
groei en overnames	22%	14%	21%	19%	17%	18%	17%	n.b.	n.b.
herfinanciering	5%	21%	14%	14%	15%	15%	18%	n.b.	n.b.
waar is de aanvraag voor vreemd vermogen ingediend?									
huisbank	76%	74%	82%	78%	75%	77%	71%	77%	71%
andere bank	20%	22%	21%	21%	51%	32%	34%	38%	29%
leasing & factoring maatschappijen	14%	14%	10%	12%	12%	12%	12%	22%	10%
familie & vrienden	16%	4%	2%	6%	0%	4%	2%	4%	2%
crowdfunding	3%	0%	7%	4%	0%	3%	1%	2%	1%
anders	17%	8%	2%	8%	13%	10%	14%	8%	1%
gemiddeld bedrag van de aanvraag van het MKB (x € 100.000)	0.5	5.0	14.3	2.0			(***)	0.2	(***)
totaal bedrag van aanvraag van het MKB (x € 1 miljard) (*)	2	5	3.0	10.0			(***)	7.5	(***)
van bedrijven die geen aanvraag indienden									
	niet nodig	vermogens- specifieke redenen	verwacht niet te krijgen	te veel werk	te duur	anders			
waarom hebben ze geen aanvraag gedaan?	8%	11%	34%	19%	8%	20%			
(*)	In verband met de grote spreiding van bedragen binnen het grootbedrijf wordt voor deze grootteklasse geen schatting gegeven								
(**)	om de invloed van uitbijters te vermijden is met het mediane bedrag gerekend								
(***)	In verband met langere referentie periode (1jaar) niet goed vergelijkbaar met huidige meting (6 maanden)								

Bron: Panteia

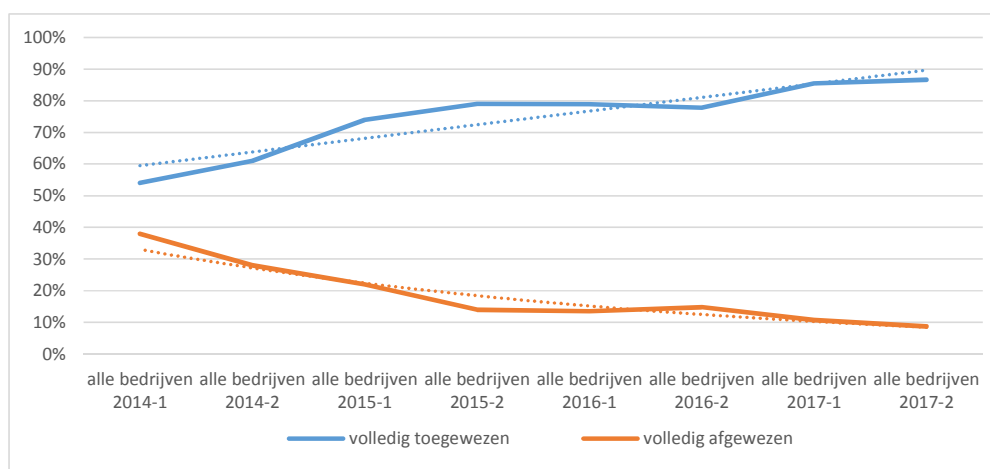

4 Uitkomst van de financieringsaanvraag

Nadat een bedrijf daadwerkelijk een financieringsaanvraag heeft gedaan, is het aan de potentiële financier om de aanvraag in te willigen. Figuur 4.1 laat zien dat bedrijven in toenemende mate succesvol zijn geweest bij de aanvraag van externe financiering. Figuur 4.2 laat zien hoe succesvol de financieringsaanvragen geweest zijn in de verschillende segmenten van het bedrijfsleven gedurende het tweede half jaar van 2017. Het blijkt dat 84% van de aanvragers zijn aanvraag volledig gehonoreerd ziet, 4% gedeeltelijk, en dat 12% zijn aanvraag afgewezen ziet. Grotere bedrijven krijgen eerder het volledige bedrag toegekend dan kleinere bedrijven. Zo krijgt van de microbedrijven die een financieringsaanvraag hebben gedaan, minder dan twee derde het volledige bedrag toegekend, tegen 97% van de grote bedrijven. Het percentage afwijzingen is verreweg het grootst onder microbedrijven. Opmerkelijk is dat het percentage volledige toekenningen in het middenbedrijf lager is dan in eerdere metingen werd gevonden, dit is echter binnen de onzekerheidsmarges van de steekproef. Uit eerder onderzoek is overigens gebleken dat de bedrijfsomvang op zich al positief samenhangt met de kans op een geslaagde financieringsaanvraag; dat betekent dat kleinere bedrijven een geringere slaagkans hebben¹¹.

Figuur 4.1 percentages volledig toegewezen en volledig afgewezen financieringsaanvragen

Bron: Panteia.

Bij welke bedrijven was de financieringsaanvraag het meest succesvol?

In de transport en ICT sector, de industrie en de handel worden aanvragen relatief vaak volledig toegekend. In de zakelijke dienstverlening en de bouw worden juist relatief weinig aanvragen volledig toegekend. In de zakelijke dienstverlening en de bouwnijverheid wordt respectievelijk 15% en 16% van de aanvragen afgewezen. Deels is dat het gevolg van het feit dat zich deze sectoren veel microbedrijven kent. De financieringsaanvragen van bedrijven die het afgelopen jaar winstgevend waren, zijn relatief succesvol.

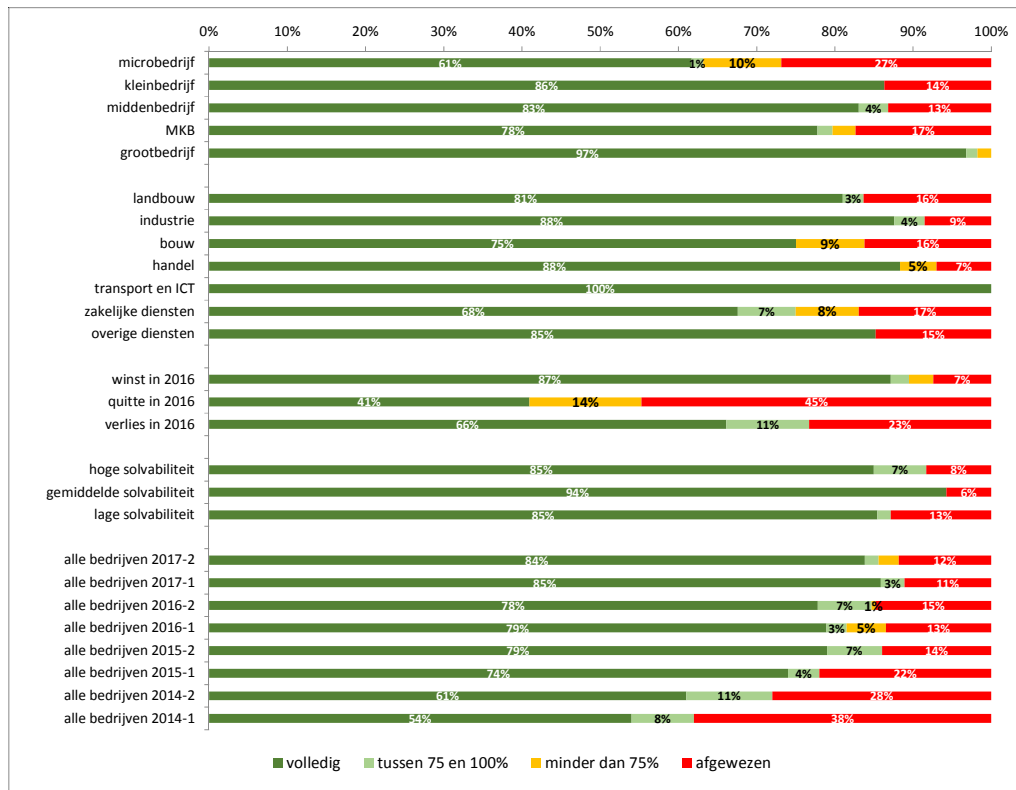
¹¹ Zie Tommy Span, Sophie Doove, Rutger Kok, Wim Verhoeven, *De financiële positie van bedrijven met een kredietbehoefte - Een verdieping op de Financieringsmonitor*, Panteia, 2015 (onderzoek in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken)

Hoeveel financiering werd verkregen?

In de tweede helft van 2017 vroeg het MKB voor een totaalbedrag van € 10 miljard aan financiering aan. Daarvan werd 83%, ofwel € 8,3 miljard, toegewezen. Voor micro (74%) ligt dit succespercentages onder het gemiddelde. Zoals uit Figuur 4.3 valt af te leiden, is de verhouding tussen toegekende en aangevraagde bedrag vrij stabiel over de jaren¹².

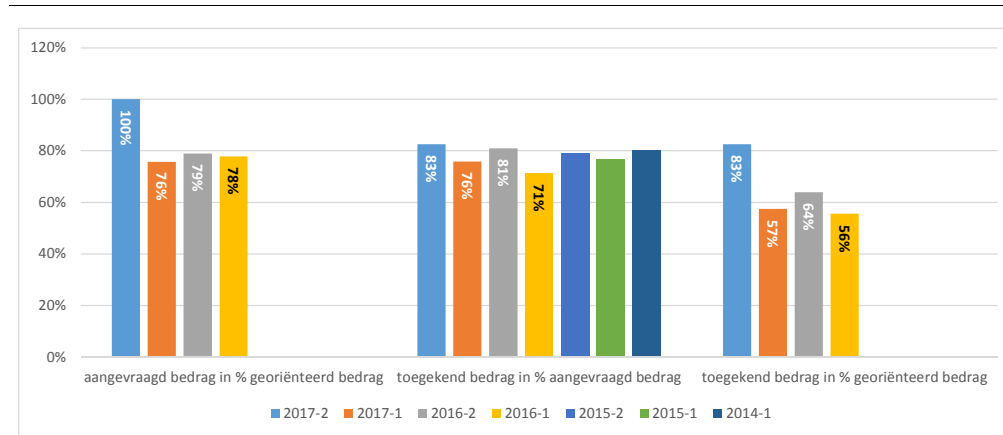
Figuur 4.2 Verdeling van resultaten van de financieringsaanvraag gedurende de tweede helft van 2017 (in % van het aantal bedrijven dat financiering heeft aangevraagd)

Bron: Panteia

¹² Als het toegekend bedrag in procenten van het aangevraagd bedrag wordt regressieerd aan de tijd, is de geschatte coëfficiënt niet significant van nul verschillend.

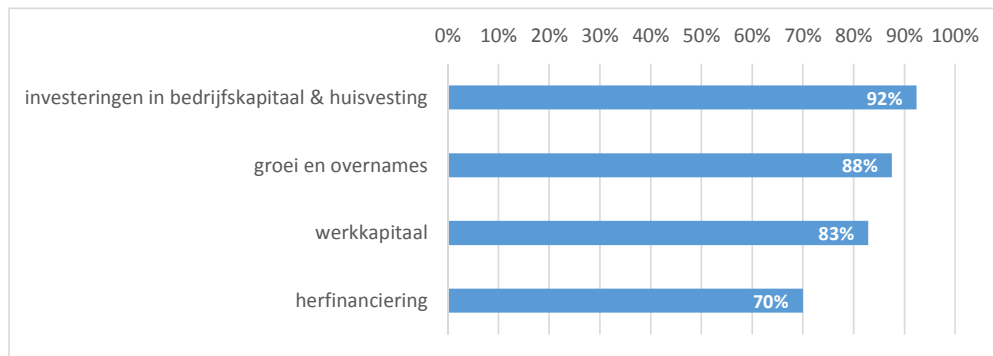
Figuur 4.3 Conversie: van bedrag waarop men zich in het MKB oriënteerde, tot bedrag dat werd toegekend

Bron: Panteia. Omdat de steekproefaantallen niet groot zijn, en de variantie in de gemelde bedragen groot, zijn de marges ruim. Vóór editie 2017-1 werd de oriëntatiefase niet afzonderlijk onderscheiden.

Figuur 4.4 is aangegeven in hoeverre de kans op succes van de financieringsaanvraag samenhangt met het doel ervan. Het blijkt dat financieringsaanvragen met als doel investering in bedrijfskapitaal en huisvesting en aanvragen ten behoeve van groei en overnames het meest succesvol zijn. Aanvragen gericht op herfinanciering en werkkapitaal zijn dat veel minder vaak. MKB-bedrijven zijn relatief weinig gericht op financiering voor werkkapitaal en herfinanciering (zie hoofdstukken 2 en 3).

Figuur 4.4 geheel of gedeeltelijk toegewezen aanvragen naar financieringsdoel

Bron: Panteia.

Tegen welke voorwaarden is financiering verkregen?

Financiering wordt verkregen onder bepaalde condities: rente en andere kosten, en overige voorwaarden zoals ten aanzien van solvabiliteit en onderpand. De rente die bedrijven betalen op hun leningen daalt geleidelijk. Microbedrijven betalen een hogere vaste rente dan middelgrote en grote bedrijven. Waarschijnlijk is financiering van kleinere bedrijven risicovoller dan van grotere, zodat er een hogere risico-opslag wordt berekend, en zijn de kosten van de financieringsaanvraag zelf relatief hoog ten opzichte van het financieringsbedrag. De mate waarin bedrijven onderpand moeten verschaffen is al jaren min of meer stabiel. Over de tweede helft van 2017 geeft 41% van de bedrijven aan dat onderpand moet worden gegeven; het bedrijfspand wordt hierbij vaak genoemd. In vergelijking met eerdere edities van de

Financieringsmonitor wordt ook de eigen woning vaak genoemd, mogelijk als gevolg van de sterke toename van de woningprijzen. Ook machines/inventaris is in vergelijking met vorig jaar een vaak genoemd onderpand. Het percentage bedrijven dat onderpand moet geven is duidelijk hoger dan in eerdere edities van de Financieringsmonitor.

Wat was de reden voor afwijzing?

De meest genoemde reden voor afwijzing van een financieringsaanvraag is dat de financier het risico te hoog vond. Ook onvoldoende solvabiliteit wordt vrij vaak genoemd maar wel steeds minder vaak.

Wat zijn de gevolgen van afwijzing?

Een groot deel van de bedrijven waarvan de financiering is afgewezen, geeft aan dat dit uiteindelijk geen gevolgen voor de bedrijfsvoering heeft gehad. Slechts weinig bedrijven melden een 'rem op de groei' als gevolg van een afgewezen financieringsaanvraag.

Tabel 4.1 Kerngegevens resultaat van de financieringsaanvraag gedurende de tweede helft van 2017 (als percentage van bedrijven dat financiering heeft aangevraagd)

	Financieringsmonitor 2017-2						2017-1	2016-2	2016-1	2015-2	2015-1	2014-1
	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven	alle bedrijven	alle bedrijven	alle bedrijven	alle bedrijven	alle bedrijven	alle bedrijven
is de financieringsaanvraag geslaagd? (*)												
volledig	61%	86%	83%	78%	97%	84%	85%	78%	79%	79%	74%	54%
deels	11%	0%	4%	5%	3%	4%	4%	8%	8%	7%	4%	8%
afgewezen	27%	14%	13%	17%	0%	12%	11%	15%	13%	14%	22%	38%
voor bedrijven die geslaagd zijn												
de gemiddelde vaste rente (in %)	3.3	2.9	1.8	2.9	2.5	2.5	2.8	3.2	2.9	3.0	2.9	3.6
de gemiddelde variabele rente (in %)	0.7	1.0	0.8	0.8	0.8	0.8	1.4%	3.4%	2.2	2.1	2.1	2.6
aandeel bedrijven waar onderpand werd gevraagd	24%	37%	50%	40%	42%	41%	33%	30%	36%	36%	28%	32%
zo ja, welk onderpand												
bedrijfspand	11%	22%	41%	31%	11%	22%	34%	55%	29%	15%	11%	17%
machines/inventaris	11%	24%	40%	31%	41%	35%	16%	5%	28%	10%	22%	13%
debiteuren/voorraden	11%	37%	0%	11%	0%	6%	16%	8%	21%	35%	19%	17%
privé woning	66%	0%	19%	23%	35%	28%	3%	2%	2%	3%	11%	2%
anders	0%	18%	0%	4%	13%	8%	31%	30%	20%	37%	38%	51%
totaal bedrag aan MKB verstrekte												
gemiddeld verstrekt bedrag aan het MKB (x € 100.000) (**) (***)	0.3	4.3	12.2	1.7	-	1.7	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.2
totaal verstrekt bedrag aan het MKB (x € 1 miljard) (**) (***)	1.4	4.3	2.6	8.2	-	8.2	(****)	6.1	(****)	12.0	(****)	(****)
in % gevraagd bedrag	69%	86%	85%	82%	-	82%	76%	81%	72%	79%	76%	81%
van bedrijven die zijn afgewezen:												
meest genoemde oorzaak afwijzing:												
risico voor kredietverstrekker						56%	28%	25%	42%	30%	73%	60%
onvoldoende interesse bij financier						3%	10%	10%	8%	16%	7%	14%
te lage solvabiliteit						6%	12%	8%	9%	19%	7%	14%
onvoldoende onderpand						9%	8%	5%	5%	13%	7%	2%
meest genoemde gevolg afwijzing:												
rem op de groei						14%	62%	17%	31%	61%	41%	44%
w.v. niet kunnen investeren						7%	35%	13%	16%	29%	17%	22%
bedrijfsbeëindiging						0%	0%	0%	1%	16%	0%	3%
geen gevolgen						78%	34%	27%	19%	22%	39%	-

(*) percentages hebben betrekking op aanvragen van vreemd vermogen

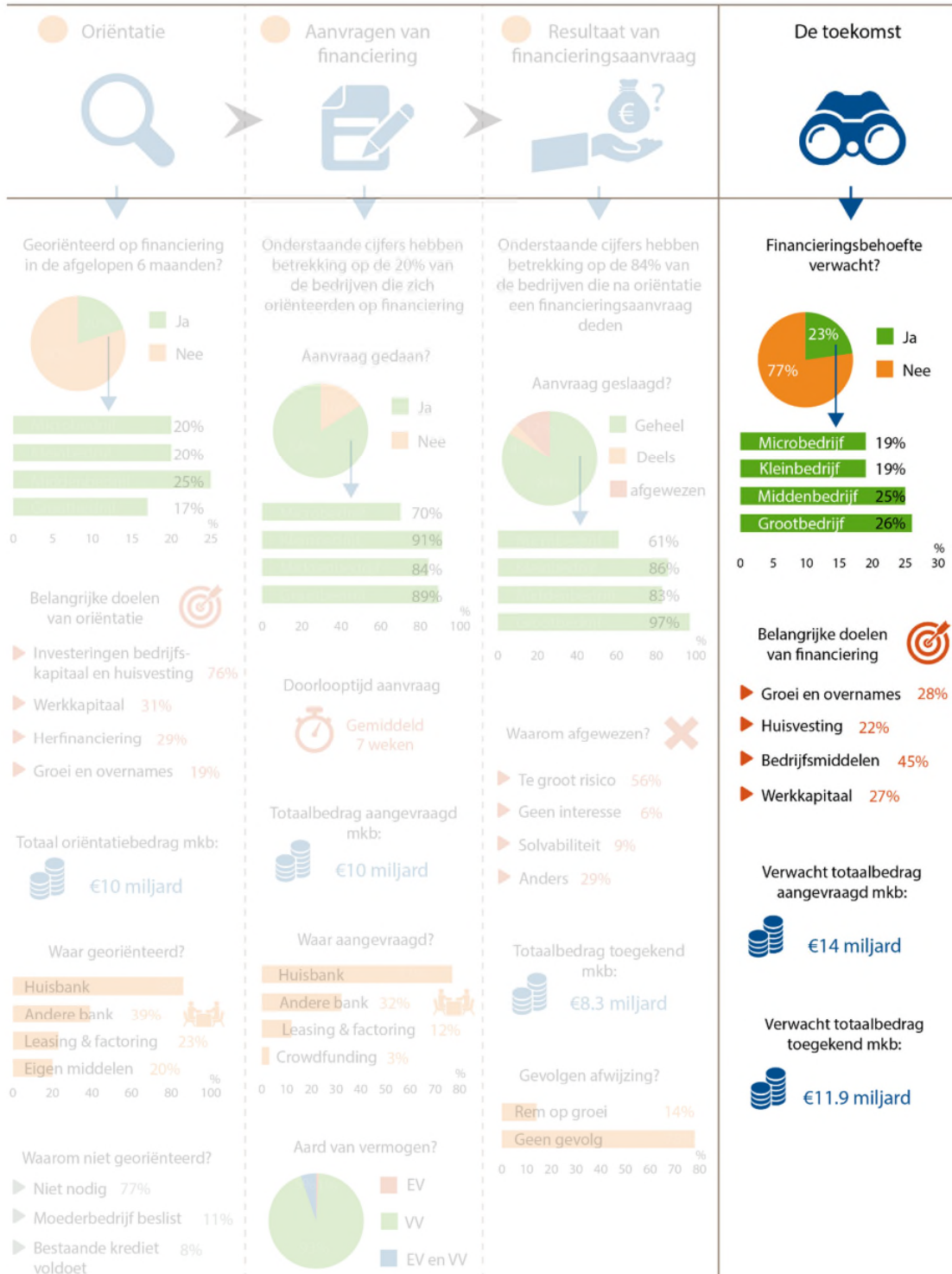
(**) In verband met de grote spreiding van bedragen binnen het grootbedrijf wordt voor deze grootklasse geen schatting gegeven

(***) om de invloed van uitbijters te vermijden is met het mediane bedrag gerekend

(****) in verband met langere referentieperiode (1jaar) niet goed vergelijkbaar met huidige meting (6 maanden)

Bron: Panteia

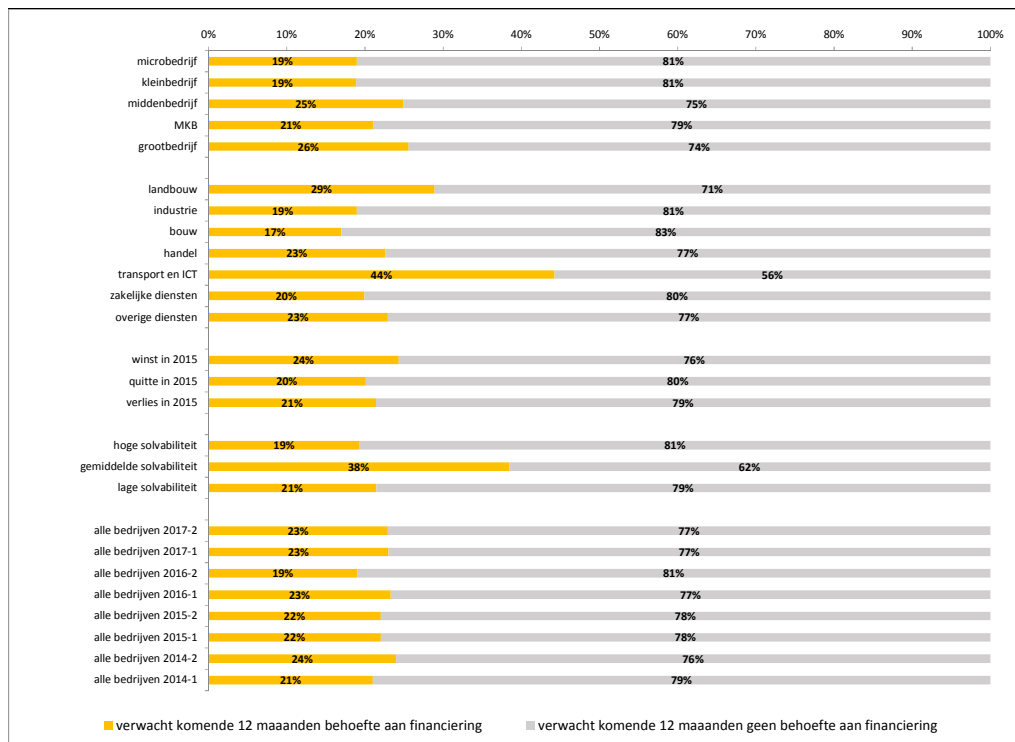

5 De toekomst

Naast informatie over het financieringsproces gedurende het afgelopen jaar, zoals beschreven in de voorgaande hoofdstukken, is bedrijven ook gevraagd naar hun toekomstverwachtingen ten aanzien van financiering. In Figuur 5.1 wordt aangegeven hoeveel bedrijven verwachten in 2018 een financieringsbehoefte te hebben¹³. Tabel 5.1 geeft enkele kerncijfers over de toekomstverwachtingen van bedrijven.

Figuur 5.1 Bedrijven die verwachten in 2018 financieringsbehoefte te hebben (in % van het aantal bedrijven in het particulier bedrijfsleven)

Bron: Panteia

Het blijkt dat 23% van de bedrijven verwacht in 2018 behoefte aan extra externe financiering te hebben. Dat is meer dan het percentage bedrijven dat het afgelopen half jaar een financieringsaanvraag heeft gedaan (17%; Figuur 3.2 en Tabel 3.1). Het percentage bedrijven dat aangeeft het komend jaar een financieringsbehoefte te hebben schommelt historisch gezien tussen 19% en 24%; verschillen tussen metingen zijn statistisch gezien klein.

Welke bedrijven verwachten in de toekomst financiering nodig te hebben?

Middelgrote en grote bedrijven verwachten het vaakst komend jaar een financieringsbehoefte te hebben. De lage score van microbedrijven en kleine bedrijven

¹³ De letterlijke vraag is 'Verwacht u in de komende 12 maanden behoefte te zullen hebben aan extra financiering'. Dit is een wat ruimer begrip dan zich oriënteren op financiering.

spoort met de betrekkelijk geringe oriëntatie op financiering gedurende het afgelopen half jaar. De verklaring is hetzelfde, deze investeren immers lang niet elk jaar¹⁴.

De toekomstige verwachte financieringsbehoefte is opvallend (en consistent) hoog in de transport en ICT sector; ook dit spoort met de mate van oriëntatie op financiering gedurende het afgelopen half jaar (zie hoofdstuk 2). Voor een belangrijk deel zal dit samenhangen met de technologische aard van de (ICT-)sector die hoge investeringen nodig maakt.

De verwachte behoefte aan externe financiering is wat hoger dan gemiddeld in winstgevende bedrijven. Bedrijven met een gemiddelde solvabiliteit verwachten het vaakst in 2018 een financieringsbehoefte te hebben. Zoals uit deze en eerdere monitoren bleek, is de relatie tussen financieringsbehoefte en solvabiliteit wisselend.

Wat is het doel van toekomstige financiering?

Het meest genoemde doel van de toekomstige financieringsvraag is investeringen in bedrijfsmiddelen. Dit is duidelijk meer dan in eerdere edities van de Financieringsmonitor werd gevonden en reflecteert het economisch herstel.

Waar denken bedrijven de toekomstige financiering te krijgen?

Bedrijven zijn erg optimistisch over de mate waarin vooral banken maar ook wel aandeelhouders/eigenaren in de toekomstige financiering kunnen voorzien.

Hoe groot is de omvang van de toekomstige financieringsbehoefte?

De verwachte financieringsbehoefte van het MKB voor het komend jaar bedraagt ongeveer € 14 miljard, dat is in dezelfde orde van grootte als in eerdere edities van de Financieringsmonitor werd gemeten. Ruim de helft van de toekomstige financieringsbehoefte is afkomstig uit het microbedrijf.

Uiteindelijk verwacht het MKB 88% van dit bedrag daadwerkelijk te zullen krijgen: bijna € 12 miljard. Dit percentage is het laagst in microbedrijven: daar verwacht men uiteindelijk 80% (€ 6 miljard van € 7,5 miljard) daadwerkelijk te realiseren. Voor microbedrijven is dat vergelijkbaar met het afgelopen half jaar.

---

¹⁴ Uit ERBO enquêtes blijkt dat circa 50% van de microbedrijven per jaar investeert. Voor kleine bedrijven is dat percentage 75%, van de middelgrote en grote bedrijven investeert 90 -95% per jaar.

Tabel 5.1 Kerngegevens voor 2018 verwachte financieringsvraag

	Financieringsmonitor 2017-2						2017-1 alle bedrijven	2016-2 alle bedrijven	2016-1 alle bedrijven	2015-2 alle bedrijven	2015-1 alle bedrijven	2014-1 alle bedrijven
	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven						
verwachte financieringsbehoefte in komend jaar												
eigen vermogen	4%	5%	4%	4%	7%	5%	2%	2%	3%	2%	2%	
vreemd vermogen	9%	8%	12%	10%	13%	11%	13%	10%	13%	15%	14%	
beide	5%	6%	9%	7%	6%	6%	5%	6%	8%	4%	6%	
geen	81%	81%	75%	79%	74%	77%	81%	77%	78%	78%	76%	
van bedrijven die voor komend jaar een financieringsbehoefte verwachten												
voor welke doelen vond oriëntatie plaats?												
bedrijfsmiddelen	26%	46%	33%	34%	57%	45%	24%	32%	22%	20%	22%	
huisvesting	24%	35%	18%	24%	19%	22%	25%	29%	19%	24%	36%	
werkkapitaal	42%	24%	29%	32%	22%	27%	17%	24%	25%	32%	31%	
groei & overnames	25%	24%	26%	25%	32%	28%	26%	37%	19%	22%	19%	
waar probeert men toekomstige financiering te verkrijgen?												
bank(en)	63%	70%	90%	75%	87%	80%	54%	46%	49%	50%	57%	
aandeelhouders/eigenaren	28%	63%	68%	52%	65%	57%	28%	46%	10%	7%	6%	
familie & vrienden	26%	19%	12%	19%	1%	11%	7%	7%	7%	19%	11%	
alternatieve bronnen	40%	39%	30%	36%	14%	27%	25%	16%	10%	11%	14%	
w.v. crowdfunding	24%	24%	20%	23%	8%	17%	12%	9%	4%	4%	5%	
w.v. business angels of informal investors	8%	11%	5%	7%	3%	5%	10%	4%	4%	6%	9%	
gemiddelde toekomstige kapitaalbehoefte MKB (x € 100.000) (*)	1.5	3.0	15.0	2.2			0.4	0.2	0.2	0.2	0.2	
totale toekomstige kapitaalbehoefte MKB (x € 1 miljard) (*) (**)	7.5	3.0	3.5	14.0			7.8	12.0	15.5	14.5	12.5	
verwacht men de toekomstige financiering te verkrijgen?												
ja, volledig	71%	78%	76%	75%	90%	82%	91%	78%	83%	79%	75%	
ja, deels	8%	9%	19%	13%	8%	11%	7%	14%	5%	9%	10%	
nee	15%	5%	1%	6%	1%	4%	3%	8%	12%	12%	15%	
gemiddelde verwachte financiering MKB (x € 1 miljoen) (*) (**)	1.2	2.7	13.7	2.0			0.1	0.2	0.1	0.1	n.b	
totale verwachte financiering MKB (x € 1 miljard) (*) (**)	6.0	2.7	3.2	11.9			6.9	10.3	12.5	10.5	8.5	
verwachte financiering in % toekomstige kapitaalbehoefte	80%	91%	91%	88%			88%	86%	81%	72%	68%	

(*) In verband met de grote spreiding van bedragen binnen het grootbedrijf wordt voor deze groottekategorie geen schatting gegeven
(**) om de invloed van uitbijters te vermijden is met het mediane bedrag gerekend

Bron: Panteia

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Steekproefkader

De onderzoekspopulatie betreft alle bedrijven met tenminste twee werkzame personen in de sectoren landbouw, delfstoffenwinning, industrie, bouwnijverheid, handel en diensten. Er wordt onderscheid gemaakt tussen microbedrijven (2 -9 werkzame personen), kleinbedrijf (10 -49 werkzame personen), middelgrote bedrijven (50 -249 werkzame personen), en grootbedrijf (tenminste 250 werkzame personen). Het MKB is gedefinieerd als alle bedrijven met tussen 2 en 249 werkzame personen. In totaal gaat het om 328 550 bedrijven, zoals aangegeven in Tabel 1.1.

Tabel 1.1 Steekproefkader: aantal bedrijven naar sector en grootteklasse

	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven
landbouw	32 435	1 935	140	34 510	15	34 525
voedings- en genotmiddelenindustrie	1 935	1 070	330	3 335	75	3 410
metaal- en elektro-industrie	4 325	3 200	880	8 405	120	8 525
overige industrie, incl. delfstoffenwinning en bouwnijverheid	8 325	2 795	890	12 010	265	12 275
autohandel	21 005	4 560	690	26 255	105	26 360
groothandel	10 320	1 520	220	12 060	40	12 100
detailhandel	21 320	6 975	1 265	29 560	150	29 710
horeca	34 370	4 330	545	39 245	145	39 390
vervoer en opslag	9 695	3 100	730	13 525	145	13 670
informatie en communicatie	24 305	4 660	345	29 310	55	29 365
specialistische zakelijke diensten	9 805	2 900	530	13 235	95	13 330
overige diensten	32 505	5 575	775	38 855	165	39 020
totaal	53 445	10 030	2 375	65 850	1 020	66 870
totaal	2 63 790	52 650	9 715	3 26 155	2 395	3 28 550

Bron: Panteia, op basis van CBS (gegevens per 1 januari 2017).

Steekproefplan

Om een zo goed mogelijk beeld te kunnen schetsen van de kredietbehoefte van het totale Nederlandse bedrijfsleven is een steekproefplan opgesteld aan de hand van de indeling van het Nederlandse bedrijfsleven uit gegevens van het CBS. Uit bedrijvenbestand REACH is vervolgens een steekproef getrokken van bedrijven gestratificeerd naar grootteklasse en bedrijfssector. De 1 000 respondenten kunnen ingedeeld worden naar grootteklassen en sector zoals te zien is in Tabel 1.2.

Er is een afweging tussen representativiteit en het hebben van voldoende waarnemingen om voor bepaalde categorieën voldoende robuuste uitspraken te kunnen doen. Zoals uit het steekproefkader blijkt heeft het grootbedrijf een aandeel van minder dan 1% in de totale bedrijvenpopulatie. Desondanks zijn er 178 grote bedrijven onder de respondenten, dat is 18% van het totaal. Daarom zijn de steekproefuitkomsten gecorrigeerd. Een waarneming in categorie i (sector, grootteklasse) is gecorrigeerd met een factor $(A_i/A)/(n_i/n)$, waarin A_i de werkelijke werkgelegenheid in categorie i , A de totale werkgelegenheid in Nederland, n_i de steekproefomvang in cel i , en n de totale steekproefomvang.

Tabel 1.2 Steekproef: aantal respondenten naar sector en grootteklasse

	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven
landbouw	50	58	28	136	5	141
voedings- en genotmiddelenindustrie	3	10	12	25	6	31
metaal- en elektro-industrie	18	22	20	60	17	77
overige industrie, incl. delfstoffenwinning en	22	12	14	48	11	59
bouwnijverheid	59	51	38	148	26	174
autohandel	17	14	7	38	4	42
groothandel	43	29	36	108	18	126
detailhandel	33	10	11	54	16	70
horeca	12	11	6	29	8	37
vervoer en opslag	13	15	12	40	15	55
informatie en communicatie	14	15	8	37	2	39
specialistische zakelijke diensten	22	15	12	49	16	65
overige diensten	11	19	20	50	34	84
totaal	317	281	224	822	178	1 000

Bron: Panteia, 2017.

Veldwerk

Voor deze financieringsmonitor zijn in totaal 1 751 bedrijven telefonisch benaderd. Hiervan hebben 351 bedrijven hun medewerking aan de telefonische enquête geweigerd. Daarnaast zijn 50 interviews afgebroken omdat bij de screeningvragen bleek dat de respondenten toch niet voldeden aan de gestelde criteria. Verder was er in 670 gevallen sprake van non-response¹⁵. Bij de overige 680 benaderde bedrijven is de enquête daadwerkelijk telefonisch afgenomen. 320 respondenten hadden ook in Financieringsmonitor 2017-1 meegewerkt, zij hebben de enquête via internet ingevuld. Het veldwerk is begin 2018uitgevoerd. De deelnemende 1 000 bedrijven hebben de vragenlijst doorlopen zoals weergegeven in Bijlage 3.

Steekproefomvang en betrouwbaarheidsinterval

De vragenlijst zoals getoond in Bijlage 3 bevat een bepaalde routing waardoor respondenten alle de voor hen relevante vragen krijgen. Wanneer bedrijven bijvoorbeeld hebben aangegeven zich de afgelopen 6 maanden niet te hebben georiënteerd op financiering, zal niet gevraagd worden of ze een aanvraag naar financiering hebben gedaan en hoe deze is afgelopen. Wel is van alle bedrijven naar bepaalde kenmerken gevraagd. Dit omvat bijvoorbeeld eigenschappen van het bedrijf, en vragen over de toekomstige behoefte aan krediet.

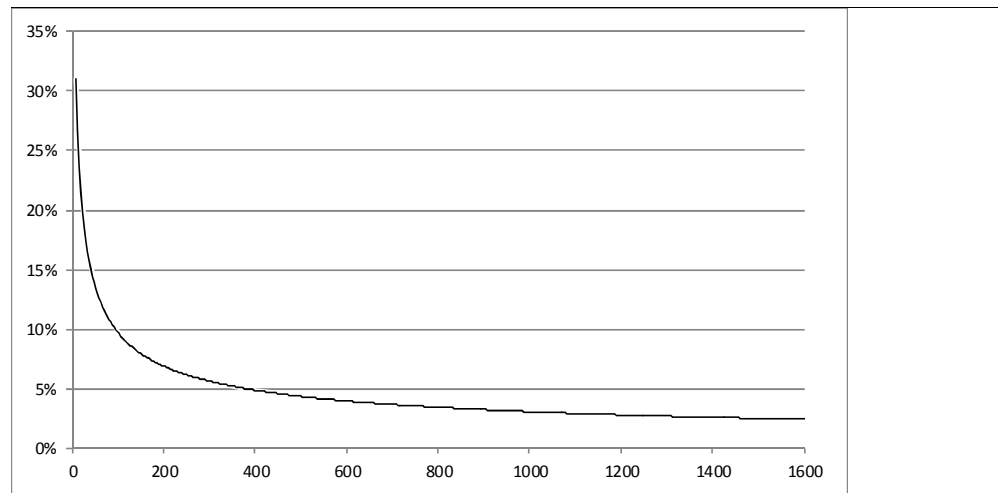
Behalve deze hoofdvragen zijn er nog vragen die niet door alle bedrijven zijn beantwoord, waardoor de in deze rapportage weergegeven resultaten niet altijd optellen tot het totaal aantal respondenten. Wanneer bedrijven bijvoorbeeld hebben aangegeven nog niet in 2016 operationeel te zijn, zijn bijvoorbeeld vragen betreffende vergelijkingen met 2016 of eerder verder niet gesteld.

Een betrouwbaarheidsinterval is een intervalschatting rond een bepaalde puntschatting van een parameter. Een betrouwbaarheidsinterval geeft weer dat de werkelijke waarde van de geschatte parameter met een gegeven betrouwbaarheid binnen dat interval ligt. De kans dat het stochastische betrouwbaarheidsinterval de

¹⁵ Oorzaken: in behandeling (geen gehoor/antwoordapparaat): 118; in afspraak: 259; nummer onbruikbaar: 258; taalproblemen: 3; meer dan 5 pogingen nodig: 32.

werkelijke waarde van de parameter bevat is de betrouwbaarheid van het interval. De onder- en de bovengrens worden berekend aan de hand van statistische theorie. Veelal wordt gebruik gemaakt van het 95% betrouwbaarheidsinterval, dat wil zeggen dat de werkelijke waarde met een kans van 95% ligt tussen de puntschatting van de parameter plus of min de betrouwbaarheidsmarge. Uit de statistische theorie volgt dat de betrouwbaarheidsmarge kleiner (dus gunstiger) wordt naarmate de steekproefomvang groter is. Dit is weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur 1.1 Steekproefomvang (x-as) en betrouwbaarheidsinterval (y-as) bij een 95% betrouwbaarheid en een 50/50 dichotomie

Bron: Panteia, 2017, op basis van <http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>

Naarmate meer op details wordt ingezoomd, worden de steekproefaantallen kleiner en de onzekerheidsmarges navenant groter. Volgens bovenstaande grafiek is bij een betrouwbaarheid van 95% het betrouwbaarheidsinterval 8% als het gaat om nadere detaillering van het aantal respondenten (150) dat daadwerkelijk een aanvraag heeft gedaan.

Bijlage 2 Kenmerken van de bedrijvenpopulatie

De onderzochte populatie betreft het particulier bedrijfsleven (alle bedrijven met uitzondering van de financiële dienstverlening) met minimaal twee werkzame personen. De omvang van deze populatie is weergegeven in Tabel 1 in Bijlage 1. In onderstaande tabellen wordt nadere informatie gegeven, ontleend aan de enquête. Het gaat om de informatie over winstgevendheid, de omzetgroei en de solvabiliteitspositie.

In Tabel 2.1 staan de deelnemende bedrijven beschreven onderverdeeld naar hun winstgevendheid. De meeste bedrijven (83% in 2016) zijn winstgevend. Het percentage winstgevende bedrijven stijgt gedurende de jaren.

Tabel 2.1 Percentage bedrijven verdeeld naar winstgevendheid, 2013 - 2016

	2016	2015	2014	2013
winstgevend	83%	79%	72%	69%
quitte gespeeld	6%	5%	5%	6%
verliesgevend	11%	15%	21%	24%
weet niet/bedrijf bestond nog niet	0%	0%	1%	1%

Bron: Panteia.

Tabel 2.3 laat zien dat de bedrijven die meededen aan de financieringsmonitor een gemiddelde solvabiliteitsgraad van 35% hadden. Binnen het MKB hebben microbedrijven de laagste solvabiliteit (30%). De solvabiliteit van de respondenten is ontleend aan REACH, niet van alle bedrijven is een recente solvabiliteitsgraad te bepalen.

Tabel 2.3 Gemiddelde solvabiliteitsgraad van respondenten naar grootteklasse

	micro- bedrijf	klein- bedrijf	midden- bedrijf	MKB	groot- bedrijf	alle bedrijven
gemiddelde solvabiliteit	30%	36%	36%	34%	35%	35%

Bron: Panteia

In de hoofdtekst worden bedrijven onderscheiden naar meer dan gemiddelde, gemiddelde, en minder dan gemiddelde solvabiliteit. Daarbij is gemiddelde solvabiliteit gedefinieerd als tussen het 40ste en het 60ste percentiel van de beschikbare waarnemingen.

Bijlage 3 **Vragenlijst**

INTRO

Wij onderzoeken in opdracht van het ministerie van Economische Zaken de ervaringen van bedrijven met financiering.

Hierdoor kan het ministerie inzicht krijgen in de vraag naar financiering door bedrijven en in hoeverre bedrijven er ook in slagen die financiering te krijgen. Zou ik u hier een aantal vragen over kunnen stellen?

Eerst zou ik u een aantal vragen willen stellen over het bedrijf.

V01

Valt de organisatie waar u werkt onder een moederbedrijf?

- 1 Ja
- 2 Nee

V02

Maakt uw bedrijf onderdeel uit van een beursgenoteerde onderneming?

- 1 Ja
- 2 Nee

V03

In welke bedrijfstak is uw bedrijf actief?

Het gaat om de kerncategorie.

- 1 Industrie
- 2 Bouw
- 3 Groothandel, detailhandel, autohandel
- 4 Vervoer/opslag of communicatie
- 5 Dienstverlening (niet de financiële)
- 6 Financiële dienstverlening eindenid
- 7 Agrarische sector
- 9 Horeca
- 8 Andere sectoren eindenid

V04A

Hoeveel werknemers telt uw totale organisatie in Nederland?

Het gaat om het aantal werknemers, niet het aantal FTE

V04B (als V04A weet niet)

Kunt u wel aangeven in welk van de volgende categorieën het aantal werknemers valt?

- 1 Geen werknemers → Einde
- 2 < 10
- 3 10 - 49
- 4 50 - 99
- 5 100 - 249
- 6 250 of meer

V05A

Wat was in 2015 ongeveer de jaaromzet van uw bedrijf in Nederland?

V05B (als V05A is weet niet)

Kunt u wel aangeven in welke klasse de jaaromzet in 2015 in Nederland ongeveer lag

- 1 < €25.000
- 2 €25.000 < €50.000
- 3 €50.000 < €100.000
- 4 €100.000 < €250.000
- 5 €250.000 < €500.000
- 6 €500.000 < €1.000.000
- 7 €1.000.000 < €2.500.000
- 8 €2.500.000 < €5.000.000
- 9 €5.000.000 < €10.000.000
- 10 €10.000.000 < €15.000.000
- 11 €15.000.000 < €25.000.000
- 12 €25.000.000 < €50.000.000
- 13 €50.000.000 < €75.000.000
- 15 €75.000.000 < €125.000.000
- 16 €125.000.000 < €250.000.000
- 17 €250.000.000 < €500.000.000
- 18 €500.000.000 < €750.000.000
- 19 €750.000.000 < €1 miljard
- 20 > €1 miljard
- 14 Bedrijf bestond nog niet in 2015

De volgende vragen gaan over toegang tot financiering:

- Eerst over uw mogelijke oriëntatie op financiering in de afgelopen periode.
- Dan over het aanvragen en de uitkomsten hiervan indien van toepassing.
- Vervolgens over de voorwaarden van de financiering die u heeft verkregen indien van toepassing.
- Afsluitend zijn er vragen over een eventuele toekomstige behoefte en de oriëntatie daarvoor.

De volgende vragen gaan over de zoektocht naar financiering.

V09A

Heeft u in de afgelopen 6 maanden naar financiering gezocht. Dus niet of u het daadwerkelijk heeft aangevraagd, maar of u er überhaupt naar heeft gezocht?

Indien u heeft aangeklopt bij het moederbedrijf, dan "nee" antwoorden.

- 1 Ja
- 2 Nee

V11 (als V09A is nee)

Waarom heeft u niet naar financiering gezocht?

- 1 Niet nodig, want voldoende eigen middelen
- 2 Te duur
- 3 Verwacht het niet te kunnen krijgen
- 4 Bestaande kredietruimte is voldoende
- 5 Concernonderdeel, kan daarom niet zelfstandig krediet aanvragen

Door naar V44

V14

Bij welke aanbieders of bronnen van financiering heeft uw bedrijf gezocht?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Eigen middelen binnen uw bedrijf
- 2 Bestaande aandeelhouders
- 3 Leverancier (later betalen van leveranciers)
- 4 Klant (eerder betalen cq snellere inning facturen klanten)
- 5 Familie en/of vrienden
- 6 Huisbank
- 7 Andere bank
- 8 Participatiemaatschappij (venture capitalist, private equity aanbieder en regionale ontwikkelingsmaatschappij)
- 9 Crowdfunding platforms
- 10 Factoring maatschappij
- 11 Leasing maatschappij
- 12 Kredietunie
- 13 Business Angel of informal investors
- 14 Subsidies

V15

Naar welke van de volgende financieringsvormen heeft u gezocht?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Aandelen (verkoop of uitgifte)
- 2 Contante storting/cash
- 3 Lening
- 4 Achtergestelde lening
- 5 Rekening courant
- 6 Bestaande kredietruimte meer benutten (incl. rood staan)
- 7 Leverancierskrediet
- 8 Factoring
- 9 Leasing
- 10 Anders

V15A (als V15 is 10)

Welke andere financieringsvormen dan eerder genoemde heeft u gezocht?

V15B (als V15 is 10)

U antwoordde eerder dat u ook een andere vorm van financiering heeft gezocht. Was dit eigen vermogen of vreemd vermogen?

Eigen vermogen kan bijvoorbeeld komen van familie of vrienden, informele investeerders, participatiemaatschappijen of regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

- 1 Eigen Vermogen (cash, aandelen)
- 2 Vreemd Vermogen (lening o.i.d.)
- 3 Beide

V16_0

Voor welk doel of welke doelen heeft U zich op financiering georiënteerd?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 De start van het bedrijf
- 2 Overname van een bedrijf of bedrijfsdeel
- 3 Herfinanciering van bestaande leningen
- 4 Herstructurering van de balans
- 5 Huisvesting of verbouwing
- 6 Extra werkkapitaal
- 7 Innovatie en R&D
- 8 Export/internationalisering
- 9 Aanschaf bedrijfsmiddelen
- 10 Investerings
- 11 Marketing, internet , sociale media
- 12 Groei van het bedrijf (personeel...)
- 13 Dekking van verliezen

V16

Hoe groot was het financieringsbedrag dat u de afgelopen 6 maanden zocht?

V16B (als V16 is weet niet)

Kunt u wel aangeven in welke van onderstaande categorieën het bedrag valt?

- 1 < €50.000
- 2 €50.000 < €100.000
- 3 €100.000 < €250.000
- 4 €250.000 < €500.000
- 5 €500.000 < €1.000.000
- 6 €1.000.000 < €5.000.000
- 7 €5.000.000 < €10.000.000
- 8 €10.000.000 < €25.000.000
- 9 €25.000.000 < €50.000.000
- 10 €50.000.000 < €100.000.000
- 11 €100.000.000 < €250.000.000
- 12 €250.000.000 < €500.000.000
- 13 €500.000.000 < €1 miljard
- 14 > €1 miljard

AANVRAAG EN UITKOMST: EIGEN VERMOGEN

V17

Heeft U ook daadwerkelijk een aanvraag voor eigen vermogen gedaan?

- 1 Ja
- 2 Nee

V18 (als V17= 2)

Waarom heeft u uiteindelijk geen financiering door middel van eigen vermogen aangevraagd?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Niet nodig
- 2 Vreemd vermogen is goedkoper

- 3 Moederbedrijf beslist hierover
- 4 Verwacht geen eigen vermogen aan te kunnen trekken
- 5 Te duur
- 6 Te veel werk (prospectus, voorbereiding)
- 7 Wil geen zeggenschap inleveren
- 8 Wil geen winstrechten inleveren
- 9 Vreemd vermogen / bank is eerste keus (huisbank, andere bank?)
- 10 Bedrijfsstructuur gerelateerde zaken

V19A

Welk product qua eigen vermogen had u als laatste aangevraagd?

- 1 Aandelen (verkoop of uitgifte)
- 2 Contante storting/cash
- 3 Andere vorm

V21

Hoeveel tijd heeft u (de ondernemer of het bedrijf zelf) besteed aan het aanvragen van deze financiering?

- 1 1 dag - 2 dagen
- 2 3 - 4 dagen
- 3 5 - 6 dagen
- 4 7 of meer dagen

V22

Waarom heeft uw bedrijf gekozen voor financiering met eigen vermogen?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Bedrijf wil eigen vermogen versterken
- 2 Vreemd vermogen is duur
- 3 Aantrekken vreemd vermogen is duur
- 4 Vreemd vermogen is niet te krijgen
- 5 De bank eist het
- 6 Anders

V23_0

Voor welk doel of welke doelen heeft U de aanvraag op eigen vermogen gedaan?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 De start van het bedrijf
- 2 Overname van een bedrijf of bedrijfsdeel
- 3 Herfinanciering van bestaande leningen
- 4 Herstructurering van de balans
- 5 Huisvesting of verbouwing
- 6 Extra werkkapitaal
- 7 Innovatie en R&D
- 8 Export/internationalisering
- 9 Aanschaf bedrijfsmiddelen
- 10 Investeringen
- 11 Marketing, internet, sociale media
- 12 Groei van het bedrijf (personeel...)
- 13 Dekking van verliezen

V23

Hoe groot was het financieringsbedrag waar u deze aanvraag voor eigen vermogen voor heeft ingediend?

V23B (als V23 is weet niet)

Kunt u wel aangeven in welke van de volgende categorieën het gezochte financieringsbedrag ongeveer lag?

- 1 < €50.000
- 2 €50.000 < €100.000
- 3 €100.000 < €250.000
- 4 €250.000 < €500.000
- 5 €500.000 < €1.000.000
- 6 €1.000.000 < €5.000.000
- 7 €5.000.000 < €10.000.000
- 8 €10.000.000 < €25.000.000
- 9 €25.000.000 < €50.000.000
- 10 €50.000.000 < €100.000.000
- 11 €100.000.000 < €250.000.000
- 12 €250.000.000 < €500.000.000
- 13 €500.000.000 < €1 miljard
- 14 > €1 miljard

V24

Is deze financieringsaanvraag voor het eigen vermogen geslaagd?

- 1 Ja voor het gewenste bedrag skip11
- 2 Ja, minder dan het gewenste bedrag. 75-100% van het gewenste bedrag.
- 3 Ja, maar voor minder dan 75% van het gewenste bedrag
- 4 Nee
- 5 De actie loopt nog
- 6 Wil niet zeggen

V25

Waarom is volgens u deze financiering niet, of voor minder dan gewenst, aangetrokken?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Te duur
- 2 Te risicovol voor vermogensverschaffers
- 3 Te tijdrovend
- 4 Onvoldoende interesse bij beoogde verstrekkers van eigen vermogen
- 5 Commissarissen of aandeelhouders gaven geen toestemming

AANVRAAG EN UITKOMST 2: VREEMD VERMOGEN

V29

Heeft U ook daadwerkelijk een aanvraag voor vreemd vermogen gedaan?

- 1 Ja
- 2 Nee (ga naar V44)

V29A (als V29= 1)

Welk product qua vreemd vermogen had u als laatste aangevraagd?

- 1 Lening
- 2 Achtergestelde lening

- 3 Rekening courant
- 4 Bestaande kredietruimte meer benutten (incl rood staan)
- 5 Leveranciers krediet
- 6 Factoring
- 7 Leasing
- 8 Andere vorm

V30

Waar heeft u de aanvraag voor vreemd vermogen ingediend?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Bij de huisbank van het bedrijf
- 2 Bij een andere bank dan de huisbank
- 3 Bij familie en vrienden
- 4 Bij leveranciers
- 5 Leasing
- 6 Factoring
- 7 Kredietunie
- 8 Crowdfunding
- 9 Anders False
- 10 Wil niet zeggen

V30A

Voor welk doel of welke doelen heeft U de aanvraag van vreemd vermogen gedaan?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 De start van het bedrijf
- 2 Overname van een bedrijf of bedrijfsdeel
- 3 Herfinanciering van bestaande leningen
- 4 Herstructurering van de balans
- 5 Huisvesting of verbouwing
- 6 Extra werkkapitaal
- 7 Innovatie en R&D
- 8 Export/internationalisering
- 9 Aanschaf bedrijfsmiddelen
- 10 Investeringen
- 11 Marketing, internet , sociale media
- 12 Groei van het bedrijf (personeel...)
- 13 Dekking van verliezen

V30B

Hoe groot was het financieringsbedrag waar u deze aanvraag van vreemd vermogen voor heeft ingediend?

V30C (als V30B is weet niet)

Kunt u wel aangeven in welke van de volgende categorieën het gezochte financieringsbedrag ongeveer lag?

- 1 < €50.000
- 2 €50.000 < €100.000
- 3 €100.000 < €250.000
- 4 €250.000 < €500.000
- 5 €500.000 < €1.000.000
- 6 €1.000.000 < €5.000.000
- 7 €5.000.000 < €10.000.000
- 8 €10.000.000 < €25.000.000
- 9 €25.000.000 < €50.000.000
- 10 €50.000.000 < €100.000.000
- 11 €100.000.000 < €250.000.000
- 12 €250.000.000 < €500.000.000
- 13 €500.000.000 < €1 miljard
- 14 > €1 miljard

V31

Hoe lang duurde de behandeling van de financieringsaanvraag van vreemd vermogen vanaf correcte indiening van alle gevraagde documenten?

- 1 Minder dan 2 weken
- 2 2 weken tot een maand
- 3 1-2 maanden
- 4 2-4 maanden
- 5 Langer dan 4 maanden

V32

Is deze financieringsaanvraag van vreemd vermogen geslaagd?

- 1 Ja voor het gewenste bedrag
- 2 Ja, minder dan het gewenste bedrag. 75-100% van het gewenste bedrag.
- 3 Ja, maar voor minder dan 75% van het gewenste bedrag
- 4 Nee
- 5 De actie loopt nog
- 6 Wil niet zeggen

V33

Waarom is volgens u het vreemd vermogen dat u zocht niet of niet volledig aangetrokken?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Rentekosten te hoog
- 2 Gebrek aan eigen vermogen / te lage solvabiliteit
- 3 Financier vond kredietaanvraag onvoldoende onderbouwd
- 4 Te hoge schuld t.o.v. winstgevendheid
- 5 Bank vond kredietverstrekking te risicovol
- 6 Onvoldoende onderpand
- 7 Onvoldoende interesse bij mogelijke financiers
- 8 Verslechtering van het bedrijfsresultaat
- 9 Kredietlimiet niet verhoogd
- 10 Looptijd aangepast
- 11 Overige kosten gestegen
- 12 Financieringsvoorwaarden te streng

V34

Heeft u geprobeerd nog op een andere manier aan vreemd vermogen te komen?

- 1 Ja
- 2 Nee

V35 (als V34 = 2)

Kunt u aangeven waarom u niet verder heeft gezocht?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Kon de investering uitstellen
- 2 Investeringskans is voorbijgegaan
- 3 Verwacht elders geen succes
- 4 Onbekendheid met alternatieve bronnen
- 5 Eigen middelen vrijgemaakt

Door naar V44

V38

Welke percentage variabele en welk percentage vaste rente moet u betalen over het totale kredietbedrag?

- 1 % vast
- 2 % variabel

V39

Moest u extra onderpand bieden voor het krediet? U heeft immers nieuwe financiering aangevraagd.

- 1 Ja
- 2 Nee

INTERMEZZO

V44

Wat zijn de gevolgen geweest van het niet (geheel) aantrekken van het vermogen?

- 1 Investering niet kunnen doen
- 2 Geen R&D kunnen doen
- 3 Bedrijfsvoering moeten stoppen
- 4 Personeel moeten ontslaan
- 5 Rem in ontwikkeling of groei in algemene zin
- 6 Geen gevolgen

DE TOEKOMST

V48A

Stel, u wilt in de toekomst financiering. Welke andere bronnen dan uw huisbank ziet u dan voor u?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Eigen middelen binnen uw bedrijf
- 2 Bestaande aandeelhouders
- 3 Leverancier (later betalen van leverancier)
- 4 Client eerder laten betalen (eerdere inning debiteuren)
- 5 Familie en/of vrienden
- 6 Huisbank False

- 7 Andere bank
- 8 Participatiemaatschappij (venture capitalist, private equity aanbieder en regionale ontwikkelingsmaatschappij)
- 9 Crowdfunding platforms
- 10 Factoring maatschappij
- 11 Leasing maatschappij
- 12 Kredietunie
- 13 Business Angel of informal investors
- 14 Subsidies
- 15 Anders
- 16 Geen

V48AA

Welke andere dan eerder genoemde mogelijke bron(nen) van financiering dan uw huisbank ziet u?

V49

Verwacht u in de komende 12 maanden behoefte te zullen hebben aan extra financiering (eigen vermogen, aan vreemd vermogen aan beide of aan geen van beide)?

- 1 Eigen vermogen
- 2 Vreemd vermogen / geleend geld
- 3 Beide
- 4 Geen van beide

V49A

Waarom denk U geen extra financiering nodig te hebben?

- 1 Reeds genoeg middelen
- 2 Geen investeringsplannen de komende 12 maanden

V49B

Voor welk doel of welke doelen verwacht u behoefte te zullen hebben aan financiering?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 De start van het bedrijf
- 2 Overname van een bedrijf of bedrijfsdeel
- 3 Herfinanciering van bestaande leningen
- 4 Herstructurering van de balans
- 5 Huisvesting of verbouwing
- 6 Extra werkkapitaal
- 7 Innovatie en R&D
- 8 Export/internationalisering
- 9 Aanschaf bedrijfsmiddelen
- 10 Investerings
- 11 Marketing, internet , sociale media
- 12 Groei van het bedrijf (personeel...)
- 13 Dekking van verliezen

V50

Hoe groot is het financieringsbedrag dat u in de komende 12 maanden denkt te zoeken?

V50A (als V50 is weet niet)

Zou u wel kunnen aangeven in welke van de hierna volgende categorieën dat bedrag ongeveer valt?

- 1 < €50.000
- 2 €50.000 < € 100.000
- 3 €100.000 < €250.000
- 4 €250.000 < €500.000
- 5 €500.000 < €1.000.000
- 6 €1.000.000 < €5.000.000
- 7 €5.000.000 < €10.000.000
- 8 €10.000.000 < €25.000.000
- 9 €25.000.000 < €50.000.000
- 10 €50.000.000 < €100.000.000
- 11 €100.000.000 < €250.000.000
- 12 €250.000.000 < €500.000.000
- 13 €500.000.000 < €1miljard
- 14 > €1 miljard

V51

Verwacht u dat u financiering kunt krijgen?

- 1 Ja voor het gewenste bedrag
- 2 Ja, maar voor minder dan het gewenste bedrag
- 3 Nee
- 4 Wil niet zeggen

V51A

Waarom denkt u minder dan de gevraagde financiering te krijgen?

V51AA

Waarom denkt u geen financiering te krijgen?

V52

Gaat u (toch) proberen financiering te verkrijgen?

- 1 Ja
- 2 Nee (ga naar V53)

V52A

Bij wie verwacht u financiering te kunnen krijgen of wilt u een aanvraag doen?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- 1 Eigen bedrijf / moederbedrijf
- 2 Bestaande aandeelhouders
- 3 Afnemer (eerder laten betalen)
- 4 Leverancier (later betalen van leverancier)
- 5 Familie en/of vrienden
- 6 Huisbank
- 7 Andere bank
- 8 Participatiemaatschappij (venture capitalist, private equity aanbieder en regionale ontwikkelingsmaatschappij),
- 9 Crowdfunding platforms
- 10 Factoring maatschappij

- 11 Leasing maatschappij
- 12 Kredietunie
- 13 Business angels of informal investors
- 14 Subsidies
- 15 Geen

V53

Tot slot: Mogen wij u in toekomst nog eens benaderen om mee te werken aan een telefonische of online vragenlijst over dit onderwerp?

- 1 Ja
- 2 Nee

EINDE

Dit is het einde van de vragenlijst. We bedanken u vriendelijk voor uw medewerking.

(indien van toepassing) Helaas behoort de sector waarin uw organisatie werkzaam is niet tot de doelgroep van dit onderzoek.

We bedanken u vriendelijk voor uw medewerking.

